

UCHWAŁA NR XXII/172/26
RADY GMINY PADEW NARODOWA

z dnia 30 czerwca 2026 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Padew Narodowa na lata 2026 – 2029

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2026 r. poz. 662) oraz art. 87 ust. 3 i 4 z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, **uchwala się**, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa na lata 2026 – 2029”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały zleca się Wójtowi Gminy Padew Narodowa.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty jej publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Podkarpackiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Padew Narodowa

Janusz Bik

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PADEW NARODOWA na lata 2026 - 2029



**Opracował:
mgr Dominik Komada**

TARNOBRZEG, maj 2026 r.

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	s. 4
1.1. Podstawa prawna opracowania.	s. 4
1.2. Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.	s. 8
1.3. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.	s. 16
1. 4. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.	s. 17
2. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	s. 27
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Padew Narodowa	s. 27
3.1. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla Gminy Padew Narodowa.	s. 27
3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.	s. 28
3.1.2. Zabytki nieruchome Gminy Padew Narodowa w Gminnej Ewidencji Zabytków.	s. 30
3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.	s. 30
3.2. Zabytki ruchome.	s. 51
3.3. Zabytki archeologiczne.	s. 52
3.4. Krajobraz kulturowy.	s. 56
3.5. Dziedzictwo niematerialne	s. 56
4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń.	s. 57
5. Zadania.	s. 59
5.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wsi	s. 60
5.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym zlokalizowana jest gmina.	s. 60
5.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi.	s. 62
5.4. Opieka wartości niematerialnych.	s. 62
5.5. Opieka nad zabytkami archeologicznymi	s. 62
5.6. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.	s. 63



5.6.1. Rozwój turystyki i działania promocyjne.	s. 63
5.6.2. Działania edukacyjne.	s. 64
6. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.	s. 64
7. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.	s. 65
8. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.	s. 65
8.1. Źródła krajowe	s. 66
8.2. Źródła zagraniczne	s. 85
9. Część graficzna.	s. 90
Załącznik Nr 1	
Wykaz zabytków architektury i budownictwa z terenu gminy Padew Narodowa, figurujących w Gminnej Ewidencji Zabytków	s. 99
Załącznik Nr 2	
Spis stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Padew Narodowa, będących w rejestrze zabytków i ewidencji konserwatorskiej.	s. 102

1. WPROWADZENIE

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych akt w planowaniu gminnym (powinien posłużyć do aktualizacji obowiązującego Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Padew Narodowa w punkcie Środowisko kulturowe (od 1 lipca 2026 r. planu ogólnego gminy).

Przedmiotem programu jest Gmina Padew Narodowa jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji zabytków objętych programem.

Głównym celem jest określenie zadań, jakie powinny być realizowane w zakresie będącym przedmiotem programu. Zadania te określone są dla wszystkich obiektów zabytkowych i całości problematyki nad zabytkami dla obszaru całej gminy. Program ma określić pewien stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami – wskazywać zadania konieczne do wykonania, ale też sugerować sposoby ich realizacji.

Głównym założeniem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Program opieki nad zabytkami już z samej definicji w ustawie jest dokumentem wymagającym cyklicznej aktualizacji.

1.1. Podstawa prawna opracowania.

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), w którym wprowadzony został obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy wojewódzkie, powiatowe i gminne w oparciu o ewidencję oraz wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

W przypadku programów na poziomie gminnym podstawą jest Gminna Ewidencja Zabytków. Na podstawie art. 87 ust. 1 ww. ustawy prezydent, burmistrz, wójt gminy sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Zasadnicze cele sporządzenia programu ujęte zostały w art. 87 ust 2 ww. Ustawy:

- 1) włączenie programów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;



- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Na podstawie art. 87 ust. 3-5 ww. ustawy Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu prezydent, burmistrz, wójt gminy co 2 lata sporządza sprawozdanie, które jest zobligowany przedstawić Radzie Miejskiej w Padwi Narodowej.

Jednocześnie ustalenia gminnego Programu Opieki nad Zabytkami uwzględnione zostają w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2 ww. ustawy)

Przy sporządzaniu programu wzięto pod uwagę następujące akty prawne:

- Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1292 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 roku – Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 13 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 399 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 538)
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 roku Prawo budowlane (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 524 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 457),



- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1338),
- ustawę z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz.385),
- ustawę z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- ustawę z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.),
- ustawę z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. z 2025 poz. 707),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t. j. Dz.U. z 2021, poz. 81),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t. j. Dz. U. 2025 r. poz. 1380),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. 2017 r., poz. 928),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. u. 2014 r., poz.110),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r., poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie



organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r., poz. 2153),

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 roku w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 r., poz. 510).

dokumenty programowe gminy:

- * Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Padew Narodowa przyjęte uchwałą Rady Gminy w Padwi Narodowej Nr XXIV/152/2002 z dnia 20 maja 2002 roku,
- * Strategia Rozwoju Gminy Padew Narodowa na lata 2015 - 2025, stanowiąca załącznik do uchwały Nr VIII/87/2016 Rady Gminy w Padwi Narodowej z dnia 26 lutego 2016 roku.

oraz pozycje o charakterze pomocniczym:

- Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 roku,
- Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026,
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030,
- Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030,
- Strategia rozwoju województwa - Podkarpacie 2030, Rzeszów 2020 r.,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - Perspektywa 2030, stanowiący załącznik do uchwały Nr LIX/930/19 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 27 sierpnia 2018 r.,
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022 - 2025 (załącznik do Uchwały LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego z dnia 28 grudnia 2022 roku),

Przepisy i konwencje międzynarodowe.

Problematyka ochrony zabytków jako ważne zagadnienie dziedzictwa kulturowego znalazła swoje odbicie w międzynarodowych konwencjach. Przepisy i konwencje międzynarodowe stanowią zbiór dokumentów traktowany przez środowisko konserwatorskie, jako doktrynalna podstawa ochrony dziedzictwa kulturowego. Część tych dokumentów została ratyfikowana przez Polskę. Pozostałe, pomimo braku formalnego przyjęcia do stosowania w Polsce, współtworzą obowiązujący zbiór przepisów. Są to:

1. II Protokół do Konwencji Haskiej,
2. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, Paryż 1972 (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.),
3. Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego, Grenada 1985 (ratyfikowana w 2011 r.),



4. Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS, Toledo-Waszyngton 1987,
5. Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.),
6. Europejska Konwencja Krajobrazowa. Florencja 2000 (ratyfikowana w 2004 r.),
7. Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.),
8. Dokument The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas – przyjęty przez Zgromadzenie Generalne ICOMOS w 2011 r.,
9. Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona 2003 r.,
10. Zalecenie UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęta na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w 2011 r.

1.2. Uwarunkowania formalno – prawne oraz podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zadeklarowana została jako obowiązek państwa i każdego obywatela w Konstytucji **Rzeczypospolitej Polskiej** z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

W rozdziale I w art. 5 czytamy:

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju. oraz w art. 6:

1. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.
2. Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym.

Natomiast w rozdziale II Konstytucji RP określającej wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela w art. 86 czytamy:

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad



zabytkami jest ustawa z **dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** z dnia 23 lipca 2003 roku (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.)

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka nad zabytkiem sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m. in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony.

Bez względu na stan zachowania ochronie i opiece podlegają:

1. Zabytki nieruchome będące w szczególności:
 - a/ krajobrazami kulturowymi,
 - b/ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c/ dziełami architektury i budownictwa,
 - d/ dziełami budownictwa obronnego,
 - e/ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f/ cmentarzami,
 - g/ parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h/ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
2. Zabytki ruchome, będące w szczególności:
 - a/ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b/ kolekcjami, stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c/ numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d/ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i urządzeniami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e/ materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (t. j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
 - f/ instrumentami muzycznymi,
 - g/ wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficz-

nymi,

h/ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

3. Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

a/ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b/ cmentarzyskami,

c/ kurhanami

d/ reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej (art. 6. 1).

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6.2).

Ustawa określa także sposób i formy ochrony zabytków. Są nimi:

1. wpis do rejestru zabytków,

2. uznanie za Pomnik Historii,

3. utworzenie parku kulturowego,

4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzenne - go.

Zgodnie z art. 16 ustawy:

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.

4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.

5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin) na terenie których ten park ma być utworzony.

6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (...).

2. W ... planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1/ uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,

2/ określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,



zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do najlepszego stanu,

3/ ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniając opiekę nad zabytkami.

W myśl art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1/ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- 2/ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- 3/ parków kulturowych.

2. W przypadku, gdy gmina posiada program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w Studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W Studium i planie, o którym mowa w ust. 1 ustala się w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej, obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 stanowi, że projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W art. 21 zapisano, że ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Według art. 22 ust.4 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy m. in.:

- sporządzenie (na okres 4 lat) gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87),
- sporządzenie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, opracowanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 roku,

Szczegółowo określone obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 ww. ustawy.

Wzmiankowany wyżej art. 87 ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzenia i uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program powinien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w ustawie (wymienionym w rozdz. 2 niniejszego opracowania),



- program ogłoszony jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu wójt, burmistrz, prezydent miasta sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 1153 z późn. zm.) określa zadania własne gminy. W tym także te, które wprost lub pośrednio odnoszą się do ochrony zabytków. Należą do nich zadania obejmujące m. in. następujące kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- kultury fizycznej i turystyki,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- promocji gminy.

Ustawa z planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 27 marca 2003 roku (t. j. Dz. U. z 2026 r., poz. 538). Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne muszą uwzględnić m. in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1 ust. 2 pkt 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust.1 pkt 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10 ust. 2 pkt 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15 ust. 2 pkt 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2,



art. 47 ust. 2 pkt 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa – Prawo budowlane z dnia 7 lipca 1994 r. (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 524z późn. zm.) nie narusza przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępianie od przepisów techniczno - budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt 2, oraz w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji.

Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym.



Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39 ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39 ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ administracji architektoniczno - budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39 ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m. in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1338) określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.)

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.



Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 13 z późn. zm.). Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 399 z późn. zm.). W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68 ust. 3).

Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 707). Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 457 z późn. zm.). Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2), jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.



Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 roku o muzeach (Dz. U. z 2020 r. poz. 902).
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 roku o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 r. poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2025 r. poz. 1380).

1.3. Zabytki i ich ochrona w dokumentach programowych gminy.

W dniu 7 lipca 2023 roku Sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, która w dniu 24 lipca 2023 roku została podpisana przez Prezydenta RP. Ustawa została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym w dniu 24 sierpnia 2023 roku. Przepisy weszły w życie 24 września 2023 roku. Zmiany te uchylają przepisy w sprawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Zagadnienia strategiczne i kierunkowe, w tym kreowanie polityki przestrzennej gminy, będą przedmiotem Strategii rozwoju lokalnego lub ponadlokalnego, natomiast zasady realizacji polityki przestrzennej będą ustalane w planie ogólnym gminy – w zwięzłym dokumencie o krótkiej liście ustaleń.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego



Gminy Padew Narodowa przyjęte uchwałą Rady Gminy w Padwi Narodowej Nr XXIV/152/2002 z dnia 20 maja 2002 roku.

Określa ono politykę przestrzenną gminy i stanowi dokument w oparciu, o który koordynowane są działania związane z zagospodarowaniem terenów na obszarze gminy.

Jedną z zasad rozwoju przestrzennego przyjęto zachowanie i należyte eksponowanie występujących wartości kulturowych, a do głównych kierunków działań wspomagających rozwój Padwi Narodowej należą: m.in.: ochrona zespołów i obiektów zabytkowych. Zobligowano do zachowania obiektów historycznych i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz właściwe wykorzystanie tej substancji. Poza zachowaniem tych obiektów i zespołów nakazano zwrócić uwagę na odpowiednie formowanie architektury w bezpośrednim ich otoczeniu.

Obecne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy - zgodnie ze znowelizowaną ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym - zostanie zastąpione przez plan ogólny gminy. Plan ogólny to nowy akt planowania przestrzennego, który ma być uchwalany obligatoryjnie dla całej gminy. Na uchwalenie planu gminy mają czas do 1 sierpnia 2026 r.

Na podstawie art. 13i ust. 3 pkt. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. z 2026 r. poz. 538), Rada Gminy w Padwi Narodowej na mocy Uchwały Nr II/10/24 z dnia 25 czerwca 2024 r. przystąpiła do sporządzenia planu ogólnego Gminy Padew Narodowa.

Strategia Rozwoju Gminy Padwi Narodowej na lata 2015 - 2025, stanowiąca załącznik do Uchwały nr VIII/87/2016 Rady Gminy w Padwi Narodowej z dnia 26 lutego 2016 r. wyznacza cele strategiczne, czyli główne kierunki działania w rozwoju gminy. Ochrona zabytków uwzględniona została w punkcie: *Program rozwoju. Opis wizji, kierunków i celów rozwoju gminy oraz planowanych strategii ich osiągnięcia*.

W tych obszarze wskazano został m.in. następujący cel strategiczny:

- Cel strategiczny C - Zapewnienie bezpieczeństwa oraz dobrych warunków do zamieszkiwania dla obecnego i przyszłych pokoleń poprzez racjonalne korzystanie z zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

1.4. Zabytki i ich ochrona w krajowych i wojewódzkich dokumentach o charakterze pomocniczym.

Dokumentem pomocniczym o fundamentalnym znaczeniu kwestii ochrony zabytków w Polsce jest **Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026**, zwany dalej „Programem 2023-2026”, przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 242 w dniu 8 grudnia 2023 roku (M.P. z 2023 r. poz. 1470). Jest on efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykule 84 w związku z art. 86 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach



prowadzenia polityki rozwoju.

Program 2023-2026 jest głównym dokumentem strategicznym określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Ochrona dziedzictwa narodowego stanowi jedno z podstawowych zadań Rzeczypospolitej Polskiej, określonych w art. 5 Konstytucji, obok ochrony niepodległości i nienaruszalności terytorialnej, zapewnienia wolności i praw człowieka i obywatela, bezpieczeństwa obywateli i ochrony środowiska. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, jako jeden z najważniejszych elementów tego dziedzictwa, realizowane są przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej w powiązaniu z kontekstem polityki społeczno-gospodarczej, ale stanowią również cel sam w sobie, którego wartość wykracza poza kategorie czysto ekonomiczne.

Pierwszy krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 - 2017 został ustanowiony uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami” (M. P. poz. 733). Kolejny tego typu program – na lata 2019-2022 został ustanowiony uchwałą Nr 82/2019 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 roku w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022” (M. P. poz. 998).

W Programie 2023-2026 dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych obszarach:

- 1/ organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2/ stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3/ komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem Programu 2023-2026 jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości,
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków,
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

W ramach Programu 2023-2026 będą realizowane następujące zadania priorytetowe:

- Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
- Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
- Realizacja międzynarodowych zobowiązań,
- Cyfryzacja procesów administracyjnych,
- Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków,
- Reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,



- Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,
- Edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów częściowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych, sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno - przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 została przyjęta uchwałą nr 61 Rady Ministrów w dniu 27 października 2020 roku. Jest ona aktualizacją poprzedniej Strategii uchwalonej 26 marca 2013 roku.

Głównym celem Strategii jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule Strategii: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- Obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- Obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- Obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

W obszarze 2 wymieniono m.in.:

- niewystarczający poziom czytelnictwa wśród Polaków oraz niewykorzystany potencjał i ważna rola bibliotek publicznych,
- niska jakość oferty artystycznej dla najmłodszych oraz deficyty kompetencji kulturalnych,
- zły stan zabytków oraz niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,
- niewystarczający poziom wykorzystania potencjału rozwojowego podmiotów działających w obszarze kultury oraz szkół artystycznych,
- niewystarczający poziom ochrony zbiorów wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,



- braki w infrastrukturze archiwów państwowych oraz ich rola w procesach zarządzania dokumentacją elektroniczną w administracji publicznej,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego,
- braki w obszarze budowania wyrazistego, spójnego i atrakcyjnego wizerunku Polski za granicą.

W Strategii...wskazano trzy główne cele szczegółowe, kierunki interwencji i narzędzia realizacji. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wskazać można drugi z celów „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich”. Wytoczono tutaj następujące kierunki działań:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dóbr kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmacnianie promocji kultury polskiej za granicą.

Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030 przyjęta przez Sejmik Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr XXVII/458/20 w dniu 28 września 2020 roku w części VI *Obszary tematyczne, priorytety, kierunki działań* punkcie 2 *Kapitał ludzki i społeczny* podpunkcie 2.3 *Kultura i dziedzictwo kulturowe* stwierdzono, w zakresie:

- **Tworzenia warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców, że:**

Kultura jest bardzo ważnym aspektem życia, kreującym postawy społeczne, normy estetyczne, moralne i etyczne wartości. Priorytetowe są działania kreujące markę kulturową województwa w oparciu o potencjał instytucjonalny, wydarzenia o randze regionalnej i ponadregionalnej oraz promocji obiektów zabytkowych. Bogata baza zasobów dziedzictwa umożliwi tworzenie innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych, wzrost kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, a także będzie miała wpływ na poprawę dostępności do ofert tego obszaru. Stworzenie atrakcyjnego wizerunku naszego województwa (tak w kraju, jak i poza jego granicami) będzie opierać się na produktach, które będą innowacyjne i unikalne, a także konkurencyjne w przestrzeni publicznej, tj. Portal Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej czy Podkarpacki Szlak Filmowy.

Podejmowanie działań edukacyjnych wśród mieszkańców przyczyni się do wzrostu tożsamości regionalnej i lokalnej.

Zakładane działania:

- monitorowanie inicjatyw oraz prowadzenie badań w obszarze kultury we współpracy z przedstawicielami sektora kultury, edukacji i instytucjami naukowo-badawczymi;*
- tworzenie bogatej oferty kulturalnej wraz z poprawą jej dostępności oraz inicjowanie działań na rzecz zwiększenia uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych i budowy więzi lokalnych;*
- stwarzanie warunków sprzyjających wzrostowi kompetencji kulturowych oraz artystycznych mieszkańców regionu, m.in. poprzez rozwój edukacji kulturowej;*
- wsparcie twórców oraz stymulowanie rozwoju kultury poprzez programy stypendialne, konkursy tematyczne i nagrody;*
- promocja regionu oraz popularyzacja jego kultury poprzez rozwój turystyki kulturowej;*
- popularyzacja kultury i dziedzictwa kulturowego, w tym dziedzictwa przemysłowego i technicznego oraz niematerialnego, jako elementu umacniania tożsamości regionalnej oraz pomnażania kapitału ludzkiego i społecznego;*
- rozwój działań i form instytucjonalnej oraz pozainstytucjonalnej ochrony i popularyzacji dziedzictwa Kresów, w tym Portalu Muzeum Dziedzictwa Kresów Dawnej Rzeczypospolitej;*
- stworzenie Podkarpackiego Szlaku Filmowego wychodzącego naprzeciw potrzebie opracowania i upowszechniania filmowego dziedzictwa kulturowego regionu oraz przygotowanie oferty profesjonalnych wydarzeń filmowych.*

W zakresie:

- Wzmacniania współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego.**

Innowacyjne wykorzystanie dóbr kulturowych generuje impulsy do rozwoju gospodarczego regionu. Oddziaływanie tego obszaru na procesy rozwojowe będzie zależne od jakości i rangi oferty kulturowej, a przede wszystkim jej atrakcyjności dla



odbiorców. Tworzenie aktywizującej oferty kulturowej będzie realizowane poprzez projekty o randze ponadregionalnej i międzynarodowej, integrację dziedzin z zakresu kultury, sieciowanie podmiotów związanych z kulturą i dziedzictwem oraz utrzymanie cykliczności wydarzeń tj. Indeks Kultury, Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych, Festiwal Dziedzictwa Kresów. Wzrost dostępności i jakości zasobów kulturowych wzmocni promocję regionu oraz tożsamość regionalną.

Zakładane działania:

- realizacja projektów kulturowych o randze ponadregionalnej i międzynarodowej;
- integracja działań z przedsięwzięciami w obszarze przemysłów kultury, w szczególności przemysłu filmowego;
- inicjowanie i wspieranie procesów na rzecz tworzenie silnych marek kulturowych o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym;
- sieciowanie podmiotów zaangażowanych w tworzenie, ochronę, udostępnianie, popularyzację kultury oraz dziedzictwa kulturowego w celu integracji działań w obszarze kultury, w tym Indeksu Kultury jako cyklicznej konferencji i wydarzeń towarzyszących;
- promowanie i wspieranie waloryzacji dziedzictwa kulturowego oraz zwiększenie gospodarczego i społecznego ich wykorzystania poprzez tworzenie partnerstw między sektorem publicznym i prywatnym;
- wykorzystanie kulturotwórczej roli uczelni i szkół.

W zakresie:

- **Infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego**

Województwo podkarpackie wyróżnia bogate dziedzictwo kulturowe regionu, które należy objąć należyłą ochroną i racjonalnie wykorzystywać zasoby dla rozwoju województwa i budowania kapitału społecznego. Konieczne jest podejmowanie przedsięwzięć z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, nowych inwestycji infrastrukturalnych (tj. Podkarpacka Galeria Słowa i Obrazu, Podkarpackie Centrum Nauki) i modernizacji istniejących. Należy również podejmować adaptacje obiektów w celu tworzenia nowoczesnych produktów kulturowych i turystycznych z wykorzystaniem form cyfrowych i wirtualnych. Wagę ochrony zabytków oraz opieki nad zabytkami i ujęcia tych aspektów w strategii regionalnej wskazuje ustawa kierunkowa.



Zakładane działania:

- *ochrona obiektów zabytkowych i miejsc cennych kulturowo, jako element działań prorozwojowych i prospołecznych;*
- *restauracja i adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym przemysłowego, w celu tworzenia innowacyjnych produktów kulturowych i turystycznych;*
- *poprawa jakości, poszerzanie i budowa nowej infrastruktury kultury, m.in. poprzez realizację projektów adaptacyjnych, modernizacyjnych i technologicznych w instytucjach kultury;*
- *realizacja projektów digitalizacyjnych oraz informatycznych mających na celu ułatwienie i poszerzenie dostępu do kultury;*
- *realizacja programów (m.in. "Pociąg do kultury") mających na celu tworzenia ułatwień w dostępie i promocji zasobów kulturowych regionu;*
- *budowa Podkarpackiej Galerii Słowa i Obrazu (nowej siedziby biblioteki wojewódzkiej w Rzeszowie) w celu podniesienia efektywności edukacji kulturowej i poziomu kształcenia ustawicznego oraz zwiększenia potencjału funkcjonalnego samorządowych instytucji kultury, a także artystycznego i architektonicznego potencjału regionu;*
- *utworzenie Podkarpackiego Centrum Nauki, jako przestrzeni kooperacji nauki z kulturą i dziedzictwem oraz wiodącego ośrodka budowy kapitału ludzkiego i społecznego;*
- *ochrona i promowanie pomników historii, jako elementu dziedzictwa kulturowego regionu m.in. zespół staromiejski w Przemyśle i Twierdza Przemyśl.*

Problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego porusza przyjęty Uchwałą Nr LVI/972/22 Sejmiku Województwa Podkarpackiego 28 grudnia 2022 r. **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Podkarpackim na lata 2022-2025.** Głównymi celami i zadaniami w/w Programu są następujące priorytety:

PRIORYTET I: Rozwijanie i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym, w tym o zabytkach oraz o roli dziedzictwa regionalnego w kształtowaniu bogactwa kulturowego kraju - budowanie więzi społecznych oraz świadomości znaczenia i celów ochrony dziedzictwa kulturowego /działania badawcze, edukacyjne, promocyjne/



PRIORYTET II: Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym, w szczególności zabytkami jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa. /działania w sferze materialnej ochrony oraz użytkowania zasobu zabytkowego/

PRIORYTET III: Budowanie współpracy z organami państwowymi, samorządowymi, organizacjami pozarządowymi, środowiskiem kościelnym i osobami fizycznymi na rzecz intensyfikacji działań służących efektywnej ochronie i opiece nad zabytkami oraz niematerialnym dziedzictwem kulturowym województwa podkarpackiego /działania organizacyjne i zarządcze, koordynacja i współpraca, dążenie do efektu synergii działań/.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego

- **Perspektywa 2030** przyjęty został przez Zarząd Województwa Podkarpackiego uchwałą Nr 290/5800/15 z dnia 4 kwietnia 2017 roku. Zawarta w nim koncepcja ochrony dziedzictwa kulturowego była wstępnie zaopiniowana przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Autorzy w/w/ Planu stwierdzają w nim, iż województwo podkarpackie posiada liczne, zróżnicowane pod względem pochodzenia, form funkcjonalnych i architektonicznych zespoły i obiekty zabytkowe. Kultura, turystyka i ochrona środowiska stanowią trzecią oś w „Planie...”. Znajduje się tam priorytet: *Rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego.*

Jednym z trzech przyjętych celów strategicznych jest tu rozwój kultury i ochrona walorów przyrodniczych i krajobrazowych regionu jako warunek podniesienia konkurencyjności produktu turystycznego, natomiast jako jeden ze sposobów jego realizacji przyjęto rewaloryzację dziedzictwa kulturowego, wartości krajobrazowych i przyrodniczych oraz rozwój działalności kulturowej jako podstawy tworzenia produktu turystycznego.

W „Planie(...)” przyjęto zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

- * ochrona zasobów kultury materialnej i niematerialnej oraz utrzymanie ładu przestrzennego w obrębie dawnych układów urbanistycznych i obszarów proponowanych do ochrony krajobrazu kulturowego;
- * przeznaczenie obszarów predystynowanych do ochrony przyrodniczej i krajobrazowej oraz obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe o różnym reżimie



ochronnym, oparte o dokładne rozpoznanie zasobów, waloryzację terenu i określenie odporności środowiska na antropopresję;

- * promocja obszarów koncentracji walorów turystycznych, zespołów i obiektów zabytkowych w celu ich gospodarczego wykorzystania;
- * zasada maksymalnej integracji działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności walorów krajobrazowych, przyrody, ochrony bioróżnorodności przyrody i krajobrazu kulturowego w sferze badawczej, społeczno-gospodarczej i ekonomicznej oraz w wojewódzkich programach sektorowych, na obszarach transgranicznych i na obszarach stykowych z sąsiednimi województwami;
- * ograniczenie negatywnych skutków działalności urządzeń infrastruktury technicznej, społecznej i gospodarczej oraz różnych form aktywności społecznej i gospodarczej na środowisko naturalne i kulturowe.

Ustalenia w zakresie ochrony, kształtowania i racjonalnego wykorzystania krajobrazu kulturowego, zawarte w „Planie (..) określono i wymieniono. Są to m.in.:

Obszary szczególnej ochrony krajobrazu kulturowego, obszary rezerwatów kulturowych, obiekty zabytkowe i zespoły obiektów zabytkowych, historyczne układy urbanistyczne przewidziane do szczególnej ochrony i wykorzystania turystycznego (m.in. jako Pomniki Historii).

W dokumencie tym sformułowano także podstawowe cele i zasady realizacji oraz wyznaczono ogólnie obszar *„Programu ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego terenów przygranicznych w zakresie unikatowej architektury drewnianej”*.

W Analizie SWOT również uwzględniono problematykę zachowania dziedzictwa kulturowego.

„Plan (...)” wskazuje też na potrzebę określenia stref koncentracji walorów turystycznych, ochrony zabytkowej architektury drewnianej terenów pogranicza, projektowanych parków i rezerwatów kulturowych, projektowanych szlaków kulturowych, stref uzdrowiskowych. Zostało to określone jako zadanie województwa.

„Plan (...)” określa jako konieczne sporządzenie przez inne jednostki samorządowe miejscowych planów rewaloryzacji, rewitalizacji i zagospodarowania przestrzennego wybranych zabytkowych centrów miast historycznych oraz miejscowych planów zagospodarowania dla obszarów proponowanych Pomników Historii.



2. Cele programu w świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ma na celu:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
2. Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków.
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Padew Narodowa.

Scharakteryzowanie zasobu zabytków ma na celu określenie, co (przede wszystkim) należy chronić i czym należy się opiekować, a tym samym pomóc we właściwym rozłożeniu akcentów w Programie Opieki nad Zabytkami.

3.1. Zabytki nieruchome z wyszczególnieniem obiektów o najwyższym znaczeniu dla Gminy Padew Narodowa

Omówienie zabytków nieruchomych Gminy Padew Narodowa podzielono na trzy zasadnicze części. W części pierwszej omówiono zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony określonymi w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do jakich należą: uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego i ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

W drugiej części omówiono zagadnienie ewidencji zabytków, do prowadzenia, której na mocy ustawy zobligowane są samorządy gminne. W ostatniej, trzeciej części, omówiono całość zasobu zabytków nieruchomych z terenu gminy Padew Narodowa.

Należy również podkreślić, iż te obiekty zabytkowe, które uwzględnione są w ewidencji zabytków, a nie figurują w rejestrze zabytków lub nie bierze ich pod



uwagę miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, nie są prawnie chronione.

Uwzględnienie ich wyłącznie w ewidencji ma charakter informacyjny, pomocny przy określaniu i ocenianiu zasobu obiektów zabytkowych na określonym terytorium oraz przy opracowywaniu programów opieki nad zabytkami.

Przed przystąpieniem do omówienia podstawowych form ochrony obiektów zabytkowych należy także zaznaczyć, iż na terenie Gminy Padew Narodowa nie występują obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO, nie ma też zabytków, które byłyby uznane za pomnik historii.

3.1.1. Zabytki nieruchome objęte prawnymi formami ochrony.

Park kulturowy.

Park kulturowy to nowa forma ochrony zabytków, wprowadzona na mocy ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Park Kulturowy powołuje mocą uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, rada gminy (lub rady gmin, jeśli obszar parku znajduje się na terenie kilku gmin).

Utworzenie parku kulturowego ma na celu ochronę krajobrazu kulturowego oraz zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Do chwili obecnej na terenie Gminy Padew Narodowa nie został utworzony żaden park kulturowy.

Rejestr zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Dla województwa podkarpackiego jest nim Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków, mający swą siedzibę w Przemyślu, dysponujący delegaturami w Krośnie, Rzeszowie i Tarnobrzegu. Wpis do rejestru zabytków odbywa się na mocy decyzji wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydanej z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub posiadacza wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W tym samym trybie do rejestru może być wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru oraz nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Wedle stanu obecnego na terenie Gminy Padew Narodowa znajdują się następujące obiekty i zespoły obiektów wpisane do rejestru zabytków nieruchomych:

- **Decyzja A – 518 z dnia 22 kwietnia 1991 r.**

Zespół kościoła paraf. p.w. Św. Bartłomieja Apostoła w Padwi Narodowej, obejmujący: kościół paraf., stara plebania, nowa plebania i cmentarz przykościelny.



- **Decyzja A – 563 z dnia 19 czerwca 1988 r.**
Cmentarz parafialny (najstarsza część) wraz z częścią ewangelicką w Padwi Narodowej.
- **Decyzja A – 1027 z dnia 30 listopada 2012 r.**
Kaplica p.w. MB z Dzieciątkiem w Wojkowie.
- **Decyzja A – 1026 z dnia 30 listopada 2012 r.**
Kaplica p.w. MB Częstochowskiej w Zadusznikach.

Ochrona ustalona w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalonego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

- uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
- uwzględnia się ochronę:
 - ◊ zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - ◊ innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - ◊ parków kulturowych,
- uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym



obszarze zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Uchwalane plany winny uwzględniać ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków i Gminnej Ewidencji Zabytków oraz zapisy dotyczące ich ochrony zawarte w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Gminy Padew Narodowa (od 1 lipca 2026 roku – w planie ogólnym)

Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

Obecnie na terenie Gminy Padew Narodowa obowiązuje szereg miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Aktualne plany wraz z załącznikami dostępne są na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Gminy: <https://padewnarodowa.biuletyn.net/>.

3.1.2. Zabytki nieruchome Gminy Padew Narodowa w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków należy do obowiązków gminy. Ewidencję tę prowadzi się w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych Wojewódzką Ewidencją Zabytków (art. 22 ust. 4 Ustawy o ochronie zabytków ...). Wykaz obiektów objętych Gminną Ewidencją Zabytków na terenie Gminy Padew Narodowa został dołączony do niniejszego opracowania w formie załącznika (zał. Nr 1)

3.1.3. Ogólna charakterystyka zasobu.

Tereny należące do współczesnej gminy Padew Narodowa od IX – X wieku wchodziły w skład plemiennego terytorium Wiślan. W 2 połowie X wieku znajdowały się pod krótkotrwałym panowaniem Czechów, by pod koniec tegoż stulecia wraz z całą Małopolską znaleźć się pod panowaniem Piastów.

Zróżnicowanie rozwoju osadnictwa na obszarze gminy do połowy XVII wieku zależało w dużym stopniu od przebiegu stosunkowo ważnego szlaku biegnącego doliną Wisłoki i łączącego Sandomierz przez Wiślicę z Węgrami, jak też ukształtowania się lokalnej sieci komunikacyjnej, wiążącej centralne części obszaru z Puszczą Sandomierską na wschodzie, a Dąbrową Tarnowską i Tarnowem na zachodzie. Główny trakt drogowy, zwany gościńcem sandomierskim prowadził z Węgier przez Pilzno, wzdłuż prawego brzegu Wisłoki przez Tuszymę, Mielec, Jaśłany, Padew do przewozu na Wiśle w Przykopolu lub innym wariantem z Padwi do Baranowa i stąd do przeprawy przez Wisłę we wsi Przewóz.



Z Mielca prowadził też gościniec do Złotnik, który przez Chrzastów, Brzyście, Kliszów do Gawłuszowic i dalej do Zdakowa i przewozu na Wiśle, zwanego Bielsz, istniejącego w XV wieku, położonego prawdopodobnie w okolicy dzisiejszej Wygody.

Rozmieszczenie znalezisk wczesnośredniowiecznych oraz wczesna geneza osad (Chorzelow, Gawłuszowice, Zaduszniki, Ostrów, Padew, Kęblów, Przykop) wskazują na wczesne rozwinięcie się szlaku wzdłuż doliny Wisłoki.

Za pierwszych Piastów podstawą organizacji państwa były grody, na których opierał się cały system administracji i obrony kraju. Umacnianie grodu i ubezpieczenie silną załogą wymagało zaopatrzenia go w stałą obsługę, która przygotowywała żywność, odzież, broń i miała pieczę nad końmi załogi i nad bydłem, które z danin nakładanych na ludność przez księcia, pobierane było raz do roku – a przez cały rok musiało być hodowane dla żywienia załogi. Tak więc w pobliżu grodu powstawały osady służebne, w których osadzano ludność niewolną, zdobytą na wojnie. Tak powstały osady: Kuchary, Szczytniki, Grotniki, Szewce, Sokolniki, Piekary, Rybaki itd.

Dowodem na gęste zalesienie w przeszłości interesującego nas obszaru są liczne XIV i XV – wieczne wzmianki źródłowe o istniejących tu lasach i gajach. W dokumencie z 1519 roku znajdujemy informacje o gajach w pobliżu wsi Padew i Tuszków. W okolicach wsi Padew znajdowały się barchie usytuowane w lesie Komorów, o których istnieniu znajdujemy wzmiankę w 1510 roku w dokumencie z Archiwum Skarbu Koronnego (LIV, 9. k. 92 v).

Oprócz połączeń lądowych wykorzystywano również drogi wodne (Wisła, Wisłoka). Ze wzmianki z 1525 roku zamieszczonej w *Matricularum Regni Poloniae Summaria* dowiadujemy się, że mieszkańcy wsi Padew mieli obowiązek spławiania drewna Wisłą do zamku w Sandomierzu. Natomiast w Przykopie nad Wisłą istniały spichlerze zbożowe, służące dobrom chorzelowskim. Pełniły on swoją funkcję przez długie lata, a kiedy uległy zniszczeniu Lubomirscy planowali wznieść w tym regionie nowe.

Osadnictwo średniowieczne rozwijało się na omawianym obszarze stopniowo, przy czym można tu wydzielić trzy fazy rozwoju: 1 – od początku XII wieku do około 1320 roku; 2 – od około 1320 do 1385 roku; 3 – obejmuje lata 1386 do około 1536 roku.

Najstarszą pisaną metrykę posiadają Przykop, Zaduszniki i Kęblów. Najstarszą pisaną wzmiankę o istnieniu wsi **Przykop** znajdujemy w dokumencie z 1153 roku z której dowiadujemy się o płaceniu dziesięciny ze wsi do kościoła parafialnego w Jędrzejowie, na podstawie wcześniejszego nadania biskupa krakowskiego Radosta (1118-1141).

Następna w kolejności poświadczona miejscowość to **Zaduszniki**. Pierwszą informację o jej istnieniu znajdujemy pod rokiem 1191 jako własność kanoników sandomierskich. Wcześniej stanowiła uposażenie kościoła parafialnego w Połańcu. Około 1817 roku dzierżawcą wsi Zaduszniki, Zachwiejów i Czajkowa został Józef



Łukasiewicz, ojciec Ignacego, późniejszego wynalazcy lampy naftowej, prekursor przemysłu naftowego, założyciel pierwszej na świecie kopalni ropy naftowej i współfundator kościoła parafialnego w Zręcinie. Józef Łukasiewicz był szlachcicem pochodzenia ormiańskiego, uczestnikiem powstania kościuszkowskiego a następnie oficjalistą w dobrach Tarnowskich w Chorzeli.

Pierwsza wzmianka o wsi **Kęblów** pochodzi z 1278 roku, kiedy to książę Bolesław Wstydlivy otrzymał ją od Abrahama, syna Sułka kasztelana krakowskiego, dając mu w zamian dwie łąki i las Rudy koło wsi Poznachowice, w ziemi krakowskiej. W 1285 roku książę Leszek Czarny w nagrodę za zasługi wojenne nadał wieś Kęblów prawem dziedzicznym rycerzowi Stanisławowi z Chrobrzy. Odtąd wieś stała się własnością rycerską (szlachecką).

Drugi okres osadnictwa od 1320 do 1385 roku charakteryzuje się intensywnym rozwojem kolonizacji na prawie niemieckim (czynszowym) prowadzącym do zakładania nowych wsi lub przenoszenia na nowe prawo istniejących już wcześniej osad. W 1366 roku wieś Zaduszniki wraz z kilkoma innymi wsiami będącymi w posiadaniu dziekana kościoła sandomierskiego za zezwoleniem króla Kazimierza Wielkiego została przeniesiona z prawa polskiego na prawo średzkie. Nieco później, w 1375 roku królowa regentka Elżbieta Łokietkówna przeniosła wieś Kęblów, stanowiącą własność Macieja z Chrobrzy z prawa polskiego na średzkie.

Przejawem zmian zachodzących na omawianym terenie jest dokument króla Kazimierza Wielkiego z 1334 roku nadający Bartłomiejowi, dziedzicowi Kuchar (ob. Kichary) koło Sandomierza i mieszczaninowi sandomierskiemu sołectwo we wsi królewskiej **Padew**. Jako uposażenie otrzymał 2 łany wolne, 2 karczmy oraz prawo zbudowania młyna z sadzawką rybną i drugą w środku wsi. W młynie mielono zboże na potrzeby dworu królewskiego. Sołtys Bartłomiej otrzymał także prawo do zbudowania barci w lasach i borach w granicach wsi, pobierania $\frac{1}{3}$ z opłat od mieszkańców sąsiednich wsi wypasających trzodę w lasach królewskich, tyle samo od kar sądowych oraz $\frac{1}{6}$ z czynszów. Obowiązkiem sołtysa było wystawienie 1 łucznika na wypadek wojny. Sołtys w wypadku procesu miał być sądzony przed sądem królewskim. Posiadał też prawo (on i jego następcy) wolnego dysponowania nadanym mu sołectwem.

Trzeci okres osadnictwa średniowiecznego na omawianym terenie od 1386 do 1536, wyznacza moment objęcia tronu przez Władysława Jagiełłę, otwierający nową kartę w dziejach Polski.

W dziele Jana Długosza *Liber beneficiorum* napisanym w latach 1470-1480 znajdujemy pierwszą wzmiankę o istnieniu wsi **Wojków**. W 1515 roku wieś stanowiła własność Kurozwęckich.

Pierwsza wzmianka o wsi **Rożniaty** pojawia się w dokumentach kościelnych w roku 1510.

Osadnictwo nowożytne od około 1536 do 1660 roku łączyło się prawie wyłącznie z dalszą likwidacją powierzchni lasów, zajmowania terenów łęgowych oraz powstawania mniejszych osad na pierwotnych obszarach starszych wsi. Na

początku XVI wieku nastąpiło na pewien czas spowolnienie tempa powstawania i zakładania nowych osad. Pierwsze przejawy ożywienia spotykamy dopiero od lat 60-tych XVI wieku. Większość osad wskazanych przez źródła historyczne z lat 1660-1674 powstało w 1 poł. XVI wieku. Powstały w 1662 roku *Rejestr pogłównego powiatu sandomierskiego* wymienia następujące nowe osady: **Domacyny**, folwark **Niziny** (ob. część Rożniat), Oles (dziś **Olsz**, część **Kębłowa**), **Piechoty** seu Czachory, **Tarnówek** (ob. część Kębłowa) oraz **Zachwiejów**, czyli Montów (*Zachwieiow* seu *Montow*).

Z 1578 roku pochodzi dokument królewski zaświadczaający o powstaniu w okolicach Padwi nowej wsi **Pierzchne**. Księgi ziemskie z 1663 roku wymieniają po raz pierwszy wieś **Zarównie**. Na początku XVII wieku Krzysztof Ossoliński, podkomorzy a następnie wojewoda sandomierski podjął próbę zorganizowania w dobrach królewskich na terenie wsi **Babule** hamerni. Okolicznością sprzyjającą do rozwoju hutnictwa były występujące na tym terenie odpowiednie pokłady rudy darniowej, obfitość drewna potrzebnego do wykopu oraz duże zapotrzebowanie na wyroby z żelaza.

Po I rozbiorze Polski miała miejsce akcja osadnicza w dobrach królewskich przeprowadzona w oparciu o wydany przez cesarza austriackiego Józefa II Habsburga patent z 17 września 1781 r. o kolonizacji rolnej i 10 listopada 1781 r. patent tolerancyjny dla całej monarchii (dotyczył głównie przybywania protestantów). W latach 1782 – 1784 na terenie obecnej gminy Padew Narodowa powstała kolonia niemiecka o nazwie Fallbrumm (ob. Padew Kolonia). W okresie międzywojennym istniała w niej prywatna szkoła powszechna dla dzieci rodzin dawnych kolonistów niemieckich. W latach 30-tych XX wieku założono we wsi niemiecką kasę spółdzielczą „Spar und Darleheuskasse Vercin für die evangelische Gemeinde”.

Początkowo większość terenów w międzyrzeczu Wisły i Sanu stanowiła własność królewską (książęcą). Zarząd dóbr znajdował się początkowo w Przyszowie, następnie został przeniesiony do Niska. Z czasem coraz więcej terenów, przede wszystkim wzdłuż rzek, zaczęła przechodzić w ręce prywatne. Wnętrze Puszczy Sandomierskiej pozostało domeną panującego. Głównymi posiadaczami tych ziem w ciągu XIV i XV wieku stały się rody Tarnowskich, Ligęzów i Mieleckich.

W XIII wieku najazdy tatarskie pustoszyły Ziemię Sandomierską. Spora część ludności chroniła się w niedostępnych ostępach Puszczy, po czym stopniowo się tam osiedlała, zakładając osady.

Najazd Rusinów i Litwinów w 1376 roku wyludnił wsie położone w widłach Wisły i Sanu. Po odbudowywaniu przenoszono je na prawo niemieckie, co w zasadniczy sposób zmieniło ich wygląd. Wprowadzono trójpółówkę, grunty dzielono przeznaczając na zabudowę i uprawy. Wsie przybrały wygląd ulicówek, zachowany i możliwy do odczytania współcześnie w zabudowie Padwi Narodowej.

Nie oszczędziły tych ziem wydarzenia z czasów szwedzkiego „potopu”, gdy około 25 marca 1656 roku w okolicy Krzeszowa i Kopek przechodził główny nurt wycofujących się wzdłuż Sanu w kierunku Sandomierza wojsk króla szwedzkiego

Karola X Gustawa, wypieranych przez Stefana Czarnieckiego i Pawła Sapiehy.

Tereny te zostały zapewne złupione także przez wojska księcia siedmiogrodzkiego Jerzego II Rakoczego w 1657 roku, stacjonujące w okolicy Rudnika nad Sanem. W latach 1709-10 ziemie te zostały splądrowane przez Moskali w trakcie trzeciej wojny północnej. Tereny te były też widownią walk w czasie konfederacji barskiej w latach 1768-1772 oraz kampanii ks. J. Poniatowskiego w 1809 roku.

W obronie przed nadmierną trzebieżą leśną zebrani w Osieku komisarze królewscy wydali 30 lipca 1765 roku szereg postanowień, w których: zabroniono strzelcom leśnym, urzędnikom gromadzkim i wszystkim innym *nie pozwalać wyrabiać porębów w żadnej kwaterze puszczy ani też budować się i wszelkich budynków stawiać w leśie lub pobliżu lasu a także bartnikom zabroniono wyrabiać barci nowych w Puszczy nigdzie nie pozwalać, oprócz na miejsce wywróconych przez wiatry i to za takowe drzewo, które będzie pozwolone do wyrobienia barci na miejsce wywróconych powinien będzie bartnik zapłacić do Skarbu JKMCi na ręce JP. Wyższego Leśniczego. Tychże bartników przestrzegać kazać pilnie, ażeby Ulów nie wyrabiali na sprzedaż za granicę ani do domu swoich nie brali próżnych Ulów. Jeżeliby który wziął z pszczołami ul do domu ni powinien za granicę przedawać takowych pszczoł.*

Po 1772 roku ziemie gminy Padew Narodowa zostały włączone do Cesarstwa Austriackiego. Austriacy z ziem I rozbioru utworzyli nową prowincję: Królestwo Galicji i Lodomerii. Królestwo to miało być restauracją dawnego, średniowiecznego „państwa”, podlegającego niegdyś Koronie Węgierskiej. Nazwa wywodziła się od państwa ruskiego Halicza (Galicja) i Włodzimierza (Lodomeria). Na czele Królestwa Galicji i Lodomerii stało gubernium z siedzibą we Lwowie, kierowane przez gubernatora jako przedstawiciela władzy cesarskiej. Kraj podzielony został na cyrkuły. Region padewski znalazł się w cyrkule tarnowskiego. Na czele cyrkulu stał starosta.

W 1849 roku postanowiono unowocześnić administrację i sądownictwo. Powstały nowe niewielkie jednostki – powiaty. Postanowienie wykonawcze dla Galicji wydane zostało 8 października 1850 roku. Nowe jednostki rozpoczęły prace dopiero 29 września 1855 roku. Obszar obecnej gminy Padew Narodowa wszedł w skład powiatu mieleckiego. W dniu 1 sierpnia 1878 roku przeprowadzono korektę podziału administracyjnego w ramach której wieś Domacyny przydzielono do starostwa tarnobrzckiego.

W *Słowniku Geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* ukazany jest stan urbanizacji współczesnego obszaru gminy w 2 połowie XIX wieku.

Z terenu gminy autorzy dzieła wymieniają:

BABULE, wś, pow. mielecki w Galicji, 18 kil. od Mielca; 1225 n. a. morgów rozl., w tem 745 n. a. mor. Lasu; 214 dusz; parafia rz. kat. w Padwi; leży niedaleko drogi krajowej z Dębicy do Tarnobrzega, w bliskości Wisły, w okolicy piaszczystej, własność Schoenfelda.

DOMACYNY (z Annapolem), wś, pow. mielecki, o 23 kil. na pld. zach. od Mielca, o 6 kil.



pld. zach. od st. poczt. i par. rzym. kat. w Baranowie; dm. 80, mk. 451. Własność większa obejmuje roli ornej 19; własn. mn. roli orn. 318, łąk i ogr. 40, pastw. 83 m. We wsi szkoła etat. Dwuklasowa. Właściciel więk. posiadłości Naftali Siegel.

KĘBLÓW lub Kemblów (z Tarnówkiem), ws. w równinach nadwiślańskich, w pow. mieleckim, 20 klm. od Mielca, należy do par. rzym. kat. w Padwie, ma według konskrypcji z 1881 r. 414 mk. rzym.-kat., z których mieszka w Kębtowie 260, w Tarnówku 111, a na obszarze więk. pos. 43; podług szematyzmu duch. Z 1879 miało do Kębtowa należeć 420, a do Tarnówka 120 rzym.-kat. Graniczy na wschód z Padwią, na południe z Krzemienicą, na zachód z Rożniami, a na północ z Wisłą. Więk. pos. ma 412 m. roli w ogóle; pos. mn. 422 m. roli 55 m. łąk i 151 m. pastwisk.

NIZINY i Rożniaty, ws. i fol. w pasie granicznym cłowym, pow. mielecki, na pr. brz. Wisły, osłonięte od wylewów dużym wałem. Z podmokłych łąk i pastwisk, dzielących obie części, spływa woda do długiego ale wąskiego stawu. Niziny (165 m. wznies.) są folwarkiem należącym do dóbr ks. Jadwigi de Ligne. Przy fol. jest karczma i kilka chat. Rożniaty nieco wyżej położone są wiejską osadą. Ludność Rożniat wynosi 382 m. Nizin 135 mieszk. rzym.-kat., należących do par. w Gawłuszowicach. Urz. poczt. w Mielcu w odl. 2 klm. Pos. węk. wynosi 421 mr. roli, 163 mr. łąk, 83 mr. past. i 112 mr. lasu; pos. mn. 222 mr. roli, 38 mr. łąk i 111 mr. past. Obydwie części graniczą na zachód z Wolą Zdakowską, na południe z Krzemienicą a na zachód z Kębtowem. W 1879 r. p. Roman Rydel odkrył tu cmentarzysko pogańskie, bardzo rozległe.

PADEW, ws., pow. mielecki, rozciąga się na nizinie nadwiślańskiej, wzdłuż gościńca z Mielca do Baranowa. Dzieli się na dwie gminy środkową i górną, czyli Padew Narodową z kolonią i Padew Dolną z Annopolem. Górna, środkowa P. i kolonia łączą się prawie ze sobą zabudowaniami, dolna zaś czyli północna odl. 1,5 klm. od tamtych, oddzielona przez podmole łąki. Według „Special Orts Repertorium v. Galizien” (Wien 1886) Padew kol. ma 62 dm., 392 mk. (187 męż. 205 kob.); co do wyznania: 180 rzym.-kat., 25 izrael. i 185 prot.; według narodowości: 321 Polaków a 67 Niemców. Z tego na Annopole przypada 14 dm. i 105 mk. (55 męż. , 50 kob.); P. Narodowa 262 dm. i 1315 mk. (633 męż., 682 kob.), 1183 rzym.-kat., 97 izrael. i 36 prot. Wyznający rel. rzym.-kat. i Żydzi są zaliczani do narodowości polskiej, protestanci do niemieckiej. P. ma parafią rzym.-kat. (dyec. tarnowska, dek. mielecki), szkołę ludową, dwuklasową i szkołę ewangelicką wyznaniową w kolonii. Protestanci wyzn. Augsburgskiego należą do parafii w Reichsheimie. Kasę pożyczk. gm. ma kolonia z kapitałem 1588 zł. w. a. Według registr. pobor. z 1578 r. P., ws. kośc. i królewska, miała osadników 131, łąnów 40 $\frac{3}{4}$, 4 łowczych (venatores) na 2 łąnach, sołtys na $\frac{1}{2}$ łąna, częśćka plebanii, 3 osadn., rzeźnik 1, komor. 3, ubogich 5, komor. z bydł. 3, rzemieśl. 30, rzeźników 4, dudowie 2 (Pawiński, Małop. str. 203). Kolonia niemiecka została tu założona za Józefa II na gruntach dawniej królewskich i z tego powodu więk. pos. ma obecnie jedynie 12 mr. roli i prawo propinacyjne, mn. pos. zaś 2401 mr. roli, 365 mr. łąk i ogr. i 892 mr. pastw. Teraźniejszy drewniany kościół pochodzi według szematyzmu duchownego z r. 1510 i przechowuje metryki od r. 1678. Parafia obejmuje: Pierzchne, Tarnówek, Wojków, Zarównie, Majdanek, Piechoty,

Pluty, Babule, Zachwiejów, Przykop, Czajkową i Kębtów, z ogólną liczbą 4446 rzym.-kat., 509 ewang. i 4450 żydów. Podanie zapisane przez Siarczyńskiego (rps.bibl. Ossol. N°1826), jakoby nazwa pochodziła od szczególniejszego nabożeństwa ludności do św. Antoniego z Padwy, jest mylnem. W XV wieku istnieje tutaj kościół drewniany parafialny pod tyt. św. Bartłomieja. Ten kościół był pierwotnie filią parafii w Gawłuszowicach (Długosz L.B. II, 402), ale przed połową XV w. samoistną został parafią. Za Długosza (ibid. 311, 322) znajdowały się tu łany kmiece, obszar królewski i karczma a nadto grunta plebańskie. Według Długosza był tu zwyczaj, że parafianie przynosili dobrowolnie proboszczowi co niedzielę dary. P. graniczy na półn. z Dmytrowem Wielkim, na płd. z Jaślanami, na zach. z Domaczynami, Wojkowem i Tarnówkiem, a na wsch. z Piechotami, Zarówniem, Smyklem i Gołego Wolą. Padewskie starostwo niegrodowe leżało w wódcztwie i powiecie sandomierskim. Podług metryk koronnych (ks. 19 f. 63) powstało z dawniejszego sstwu sędomierskiego, a w 1765 r. wcielone zostało do klucza tuszowskiego w ekonomii sędomierskiej i obejmowało wsie: Padew, Tuszów, Grochów, Ostrów, Jaślany, Piechoty, Babule, Zarównie, Przykopy, Zachwiejów, Pławę, Wolę Pławską i Czajkową. Po zajęciu tych dóbr w 1772 r. przez rząd austriacki, tenże wraz z innymi sprzedał je na licytacji r. 1836 Leopoldowi Antoniemu Elkan de Elkansberg za 130 000 złot. ren.

PIECHOTY, wś, pow. mielecki, w równinie nadwiślańskiej, 168 mt. n.p.m., przy drodze z Padwy do Majdanu, nad Babulowskim potokiem, uchodzącym pod Baranowem do Wisły; ma 42 dm. i 202 mk. (192 rzym.-kat. i 10 izrael.). Z całego obszaru 946 mt. przypada 185 na obsz. więk. (hr. Ludwik Schoenfeld) a 761 mt. pos. (336 roli, 61 łąk, 360 past. i 4 lasu mr.). Gleba piaszczysta. Należy do par. w Padwie. Granice: od północy Zarównie i Zachwiejów, od płd. kol. niemiecka Josefsdorf, Pluty i Babule; od wschodu rozległe bory.

PIERZCHNE, wś, pow. mielecki, tworzy z Jaślanami jedną całość tabularną. Leży w równinie nadwiślańskiej, na zach. stronie gościńca z Mielca (16 klm.) do Baranowa. Składa się ona z 20 dm. i 104 mk. (6 izrael.). Par. rzym.-kat. w sąsiedniej Padwie. Na płd. graniczy z Jaślanami, na zach. Młodochów, a na półn.-zach. Tarnówek. Jest to zapewne ta wieś, którą pod nazwą Pristna wymienia akt uposażenia kościoła sandomierskiego pod w. Panny Maryi w 1191 r., w liczbie wsi mających dawać dziesięcinę temuż kościołowi (Kod. Małop. I, 5). Długosz zowie je Pierstna. Według reg. pobor. pow. sandomierskiego z 1578 r. wś Pirschna, w par. Borowa, miała 7 osad., 2 łan., 1 kom. biedny, 1 rzem. (Pawiński, Małop., 203).

PRZYBYŁY, wólka do Padwy Narodowej, pow. mielecki, ma 3 dm. i 13 mk.

PRZYKOP, wś, pow. mielecki, na wznies. 194 mt. n. p. m., na praw. brzegu Wisły, zaginającej się tu najprzód ku półn. a następnie ku wschodowi, przez co otacza wieś od zach. i północy. Zabezpieczona wałami od zalewów, kupi się koło dwóch stawów, na małym wzniesieniu i graniczy na płd. z Zadusznikami i Domaszynami a na wsch. z Morgami i Dmytrowami. Par. rz.-kat. w Padwy, urz. poczt. w Baranowie. Wraz z obszarem większym (3 dm., 39 mk.) jest 85 dm. i 385 mk., 342 rz.-kat. i 45 izrael. Pos. więk. (izraelity Sam. Ratter) wynosi obszaru 72 roli, 34 łąk, 79 past. i 409 mr. lasu; pos. mn. 194 roli, 17 łąk i 148



past. Była to wieś królewska, którą za Długosza trzymał Jakub Koniecpolski h. Pobóg, ststa przemyski (L.B., II,310), a wówczas należała do par. w Dmytrowie. Według reg. pob. z r. 1581 (Pawiński, Małop., 200) było w niej 41 kmieci na 10 ćwierci łanów, 2 zagr. z rolą, 2 komor. z bydł. i 10 komor. bez bydła.

WOJKÓW, wś, w pow. mieleckim, par. rzym.-kat. w Padwie, leży w nizinie podmokłej, wzn. 162 mt. n. p. m., na praw. brzegu Wisły, na zachód od gościńca z Mielca do Baranowa (odl. 7 klm.). Wieś jest zabudowana nad dużym stawem. Wraz z małą wólką, zwaną Sikory (5 dm.) i obszarem większej posiadłości liczy 107 dm. i 479 mk. (233 męż., 246 kob.), z których 443 rzym.-kat. a 39 izrael. Pos. tabularna (Sieglów i Kroc) dzieli się na dwie części: Annopol o obszarze 204 mr. i Wojków 675 mr. Role i łąki stanowią przeważną część obszaru, na stawy odpada 12 a na nieużytki 14 mr. Gleba napływowa i urodzajna. Pos. mniejsza ma 387 mr. roli, 53 mr. łąk i ogr. i 20 mr. pastw. Wymieniony w liczbie wsi dających dziesięcinę klasztorowi tynieckiemu, w pierwotnym nadaniu. Wydawca Kod. Małop. domyśla się, że wieś „Boykow”, którą Bolesław, ks. krakow., nadaje r. 1260 Hensirowi i Piotrowi, dziedzicom wsi Dubie (Dupe), jest dzisiejszym Wojkowem (Kod. Małop., I,95) W r. 1508 posiadał tę wieś wraz ze siedmiu innymi Andrzej Kurozwęcki (Pawiń., Małop., 457), w 1578 Andrzej Leszczyński. Było w niej 28 kmieci, 8 łan., 5 zagr., 4 komor. (ib., 200). Do r. 1717 należał W. do par. w Dymytrowie Wielkim i dopiero po zniesieniu kościoła przez powódź przydzielono W. do Padwy. Graniczy na Zach. z Majdanem Wielkim i Kębtowem, na płd. z Padwą, na wschód z Gołogo Wolą, na płn. z Domaczynami.

ZACHWIEJÓW, wś, z os. dom. Cechuzy, pow. mielecki. Dawniej była Wółka do Piechot, obecnie samoistna gmina, leży nad pot. Babulówką, wpadającym pod Baranowem do Wisły. Gleba piaszczysta. Wś ma 27 dm. i 133 mk. (63 męż., 70 kob.), 114 rzym.-kat., 9 prot. i 10 żyd. Pierwszy raz wymieniono „Zachwiejow sive Montów” w spisie pobor. wojew. sandomierskiego w r. 1662 (Pawiński, Małop., 55 a)

ZADUSZNIKI, wś, w pow. mieleckim, paraf. rz.-kat. w Gawłuszowicach, leży na praw. brzegu Wisły. Położenie ma niskie, tylko wały chronią wieś od wylewów. Wś ma w płd. stronie wólkę Majdanek (18 dm., 83 mk.; 72 rz.-kat., 11 żyd.). Wraz z wólką i obszarem tabularnym liczą Z. 76 dm. i 325 mk. (164 męż., 161 kob.), 285 rz.-kat. a 40 izrael. Pos. tabul. (Rozalii i Hermana Kroo) wynosi 196 mr. 1571 sąż. kw. obszaru, w czym jest 60 mr. lasu; pos. mn. 194 mr. roli, 7 mr. łąk i 16 mr. past. Z. były zdawna własnością kapituły sandomierskiej. Wymienione są w dok. z r. 1191 w liczbie wsi dających dziesięcinę kolegiacie sandomierskiej. W r. 1366 król Kazimierz pozwala Michałowi, dziekanowi kolegiaty, przenieść Z. i inne wsi na prawo niemieckie (Kod. Małop., I, 5 i 337). W wieku XV zamienił je Helias, dziekan sandomierski, z Mikołajem Gołębiowskim h. Janina za Motycze Wielkie; miały wówczas Z. 3 półłanki kmiecie Premium szlacheckie. W r. 1508 posiadał je z częścią Rybietw i szczyglicami Piotr Zaduski; w 1581 r. Sebastyan i Stanisław Zaduscy. W tym czasie było już 20 kmieci, 3 ½ łana, 14 zagród z rolą, 7 kom. z bydłem, 7 komor. bez bydła i 4 rzemieśln. Wiejskich (Pawiński, Małop., 200). Z. graniczą na Zach. z Domaczynami i Wojakowem, na płn. z Przykopem, na płd. z Kębtowem.



ZARÓWNIE, wś, w pow. mieleckim, leży na wschód (2 klm.) od Padwi a 10 klm. na płd. od Baranowa nad Wisłą. Liczy 102 dm. i 405 mk. (190 męż., 215 kob., 390 rzym.-kat. i 15 izr. Graniczy na płd. z Piechotami, na wschód z Zachwiejowem a na ptn. z Gołego Wolą. Osada ta powstała już po r. 1662 i była do najnowszych czasów częścią Padwi, dla tego obszar tabularny i włościański podano w opisie Padwi.

W latach 1836, 1847 i 1872 w widłach Wisły i Sany występowała epidemia dżumy, tyfusu i cholery. Cmentarz epidemiczny znajdował się poza wsią Padew Narodowa.

Największym zadaniem jakie przeprowadzono na obszarze powiatu mieleckiego w okresie zaboru austriackiego było obwałowanie rzek, regulacja potoków, osuszenie bagien i zmeliorowanie podmokłych gruntów. W pierwszej kolejności przeprowadzono meliorację północno- wschodniej części powiatu. Opracowany w 1876 roku *Projekt regulacji odpływu wód po prawej stronie drogi krajowej dębicko-tarnobrzeskiej* przewidywał przeprowadzenie prac regulacyjnych oraz obwałowanie Krzemienicy i Babulówki od Hyków do wsi Przewóz k/ Baranowa, wykonanie podobnych robót przy regulacji potoku Rów od Rzochowa do Zarównia oraz regulację potoku Trześń od lasu w Rżyskach (Wojśławiu) do ujścia Wisłoki. Realizacja zadania rozpoczęła się dopiero po wejściu w życie ustawy krajowej z 10 czerwca 1888 roku, określającej program robót wodnych. Realizacji zadania podjęła się powstała w 1891 roku „Spółka Wodna dla regulacji Krzemienicy, Babulówki i Trześni” z siedzibą w Mielcu. Do spółki włączono grunty i nieruchomości położone w 36 gminach i 22 obszarach dworskich powiatów mieleckiego i tarnobrzeskiego. W powiecie mieleckim objęły one m.in. gminy: Przykop, Wojków, Padew Narodowa, Padew Kolonij, Zarównie, Zachwiejów, Piechoty i Babule.

Po odzyskaniu niepodległości tereny te znalazły się w granicach utworzonego w 1919 roku województwa krakowskiego, jedynie Domacyny pozostały w granicach powiatu tarnobrzeskiego województwa lwowskiego.

W 1925 roku powstał w Przykopie oddział związku Strzeleckiego, rok później w Babulach i Padwi Narodowej. Były to pierwsze oddziały Związku Strzeleckiego w powiecie mieleckim.

Pewne ożywienie, spowodowane głównie planowaną rozbudową Centralnego Okręgu Przemysłowego (budowa Wytwórni Płatowców Nr 2 w Mielcu) przerwane zostało wybuchem II wojny światowej.

W okresie II wojny światowej teren lasów gminy był rejonem działań licznych oddziałów partyzanckich Armii Krajowej, Gwardii Ludowej (później Armii Ludowej) i Batalionów Chłopskich.

Po zakończeniu II wojny światowej obszar obecnej gminy Padew Narodowa wszedł w skład województwa rzeszowskiego oraz powiatu mieleckiego.

W 1975 roku gmina Padew Narodowa weszła w skład nowopowstałego województwa tarnobrzeskiego. Od 1999 roku znajduje się w powiecie mieleckim województwa podkarpackiego.



Ośrodkiem gminy jest miejscowość **Padew Narodowa**. W jej granicach znajduje się dawna wieś, obecnie osiedle: Przybyły.

Historia wsi Padew Narodowa rozpoczęła się przed 1334 rokiem. Lokacja wsi odbyła się na prawie niemieckim (magdeburskim), czyli z ustanowieniem sołectwa. O istnieniu w tym czasie wsi królewskiej Padew świadczy dokument króla Kazimierza Wielkiego z 1334 roku, nadający sołectwo we wsi Bartłomiejowi, dziedzicowi Kuchar (ob. Kichary) koło Sandomierza i mieszczaninowi sandomierskiemu. Początkowo wieś należała do parafii Gawłuszowice. Jedna wzmianka o istnieniu samodzielnej parafii w Padwi pochodzi 1434 roku z okazji sporu miejscowego plebana o diecezję z ról kmiecy w Padwi z plebanem z Osieka. Kolejna wzmianka mówi o tym, że w 1419 roku ks. Bartłomiej z Rudnik wybudował tutejszy kościół drewniany p.w. św. Bartłomieja Apostoła. Jednak *Rocznik Diecezji Tarnowskiej na rok 1967* podaje, iż data ta jest niepewna, gdyż w *Acta visitationum capitulorum dioecesis cracoviensis*, 23, k. 29 podaje rok 1499 jako datę budowy kościoła. Stąd też można wyznaczyć datę erygowania parafii na okres pomiędzy 1334 a 1499 rokiem. W 1498 roku Padew wraz z Jaślanami (część), Pławem, Przykopem, Wolą Pławską i Tuszwem związana była z dobrami królewskimi miasta Osiek. W 1502 i 1564 roku zaliczone zostały do starostwa sandomierskiego.

W 1510 roku król Zygmunt I Stary potwierdził i poszerzył uposażenie parafii. Kolejny poszerzenie uposażenia parafii miało miejsce w 1592 roku, kiedy to król Zygmunt III Waza dokumentem wystawionym w Sandomierzu nadał probostwu padewskiemu 1 łan ziemi i pas lasu z dóbr królewskich.

W latach 1626 i 1628 nastąpiło powiększenie obszaru parafii w Padwi poprzez przyłączenie okręgu parafialnego Baranowa i Dymitrowa na mocy dekretu biskupa krakowskiego Marcina Szyszkowskiego. Miało to związek z oddaniem przez Andrzeja Leszczyńskiego, wojewodę brzesko-kujawskiego kościoła parafialnego w Baranowie kalwinom oraz likwidacją parafii w Dymitrowie. Ta sytuacja trwała do 1711 roku. W 1664 roku wzniesiono nowy kościół parafialny w Padwi, w miejsce zniszczonego w okresie „potopu” szwedzkiego. Konsekracji tej świątyni dokonał w 1674 roku sufragan krakowski bp Mikołaj Oborski za probostwa ks. Franciszka Włodarkiewicza.

W świetle *Lustracji województwa sandomierskiego z lat 1660-1664* dobra królewskie tworzące klucz tuszowski należący do starostwa sandomierskiego obejmował następujące wsie: Tuszów z folwarkiem, Grochowe, część Jaślan, Pławo z folwarkiem, Wolę Pławską, Padew z folwarkiem, Zachwiejów i Ostrów (Ostrowy Tuszowskie). W tym okresie wieś Przykop należała do klucza osieckiego starostwa sandomierskiego.

Po I rozbiorze Polski 22 stycznia 1773 roku rząd austriacki dokonał przejęcia dóbr królewskich na własność rodziny Habsburgów. Padew nadal przyporządkowana była dominium tuszowskiemu.

W 1784 roku parafię w Padwi i Baranowie wyłączono z dekanatu miechocińskiego i przyłączono do dekanatu mieleckiego. Dwa lata później, w 1786



roku erygowano diecezję w Tarnowie, która swym zasięgiem objęła również dekanat mielecki, a wraz z nim i parafię w Padwi.

W 1811 roku założono we wsi szkołę trywialną, którą uposażono w 15 mórg gruntu, łąkę i sad. Drewno opałowe zapewniał dwór tuszowski.

W 1839 roku powołano do życia w Padwi straż pożarną (d. ogniową). Pierwszym jej komendantem został Antoni Rachwański. W 1844 roku na mocy zarządzenia biskupa tarnowskiego Józefa Wojtarowicza założono Towarzystwo Wstrzemięźliwości, mające na celu przeciwdziałanie pijaństwu. W 1861 roku ustanowiono w Galicji autonomię („patent lutowy” Antona von Schmerlinga, premiera Austrii za rządów cesarza Franciszka Józefa).

W wyniku przeprowadzonych wyborów do Sejmu Galicyjskiego I kadencji (1861-1865) posłem został wójt Padwi – Maciej Czechura. W 1848 roku w Galicji przeprowadzono uwłaszczenie, w 1866 kraj uzyskał częściową autonomię. Oba te wydarzenia wpłynęły na zmianę podziału administracyjnego. Według ustawy gminnej z 12 sierpnia 1866 roku każda osada – wieś, miasteczko lub miasto – stawała się gminą – samodzielną jednostką samorządowo – administracyjną. Posiadłości należące do dworów spisano w tzw. tabuli krajowej i wydzielono z gmin w tzw. obszary dworskie. Każda gmina reprezentowana była przez dwa organy: Radę Gminną i Zwierzchność Gminną. Rada Gminna miała składać się z " członków wybranych i z członków bez wyboru do niej należących". Tę ostatnią grupę stanowili najbogatsi gospodarze, opłacający szóstą część przypadających na wieś podatków. Rada była organem uchwalającym i nadzorującym. Władza wykonawcza należała do Zwierzchności Gminnej. Tworzył ją wójt i dwóch radnych zwanych asesorami lub przysiężnymi. Wybierała ich Rada ze swego grona. Pierwszym przewodniczącym Rady został Szymon Roguz, zaś wójtem Maciej Czechura.

W latach 1874 – 1876 wzniesiono we wsi murowany budynek szkoły ludowej 2-klasowej. Starania wójta Pawła Potyrały doprowadziły do postania szkoły 3-klasowej i rozbudowy budynku w 1895 roku.

W roku 1875 ksiądz Stanisław Stojalowski rozpoczął wydawanie w duchu ludowo-kościelnym dwóch gazetek „Wieniec” i „Pszczółka” (agitacja, której celem było włączenie chłopów w nurt życia politycznego Galicji), organizował kółka rolnicze, propagował wśród chłopów oświatę. W latach 90-tych XIX wieku w Padwi powstało kółko rolnicze. Do poprawy transportu z terenu gminy było oddanie w latach 1887-1888 linii kolejowej Rozwadów – Dębica. W Padwi powstał przystanek osobowy, zaś w pobliskich Jaślanach stacja towarowo-osobowa. W tym też okresie powstała we wsi agencja pocztowa.

W latach 1878 – 1886 wzniesiono nowy murowany kościół parafialny staraniem proboszczów padewskich: ks. Jana Berskiego i Wilhelma Skopińskiego, według projektu arch. Aleksandra Gebaurea. Istniejący drewniany kościół parafialny z 1664 roku sprzedano do Zwiernika k/Pilzna, gdzie zachował się do dnia dzisiejszego.

W ostatnim dziesięcioleciu XIX wieku rozpoczął się intensywny rozwój



wiejskiej spółdzielczości oszczędnościowo-pożyczkowej. Głównym inicjatorem tego rodzaju spółdzielczości był dr Franciszek Stefczyk (1861-1924), nauczyciel z Czerlichowa pod Krakowem, który dostrzegł konieczność wyrwania wsi z rąk lichwiarzy, uznając, iż najlepszym rozwiązaniem będzie umożliwienie chłopom dostępu do taniego, długoletniego kredytu. Dogodny kredyt miał zapobiegać masowej wyprzedaży bydła i trzody chlewnej w latach nieurodzaju, a także wspomagać wysiłki chłopów w rozwijaniu ich gospodarstw. Zapoznawszy się w Niemczech z organizacją i funkcjonowaniem spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowych typu Raiffeisena, Franciszek Stefczyk zaczął szerzyć ich idee wśród ludności wiejskiej.

W 1899 roku powstał we Lwowie Krajowy Patronat dla Spółek Oszczędności i Pożyczek, którego dyrektorem został Franciszek Stefczyk. Wówczas istniało już 25 spółek polskich tego typu, zwanych „raiffeisenkami” (zorganizowane były według wzorów niemieckich kas Raiffeisena), potem „stefczykówkami”, a od 1924 roku kasami Stefczyka. Jedną z nich jest powstała w 1902 roku w Padwi Kasa Stefczyka. W 1905 roku powstała we wsi Wspólnota Leśno - Gruntowa, która otrzymała 33 ha lasów od właścicieli lasów w Ostrowach Tuszowskich - Goetzów Okocimskich a następnie Włodków herbu Sulima.

Około 1905 roku wzniesiono w centrum wsi drewniany zbór ewangelicko-augsburski, jako zbór filialny parafii protestanckiej w Czerminie (Hohenbach). W 1945 roku po ucieczce tutejszych kolonistów niemieckich zbór został rozebrany na materiał i sprzedany do Górek, w celu odbudowy tamtejszego kościoła parafialnego, spalonego w 1944 roku w wyniku działań wojennych. Po wybudowaniu nowego kościoła w Górkach w 1955 roku, stary kościół rozebrano, a z materiału wzniesiono budynek szkoły, która stała do lat 90-tych XX wieku.

Niezwykle ważnym wydarzeniem w historii parafii w Padwi Narodowej była organizacja konferencji dekanalnej 18 października 1908 roku. W 1909 roku staraniem ówczesnego wójta Macieja Koniecznego przemianowano szkołę ludową w Padwi na szkołę 4-klasową.

W związku z przypadającą w 1910 roku 500 - tną rocznicą bitwy pod Grunwaldem z inicjatywy posła Franciszka Krempy i ks. Wilhelma Skopińskiego, wysiłkiem mieszkańców wsi i okolic wzniesiono w Padwi kopiec wraz z pomnikiem. Pomnik wykonał kamieniarz Kuźmiński z Mielca. Tablicę marmurową i orła w zwieńczeniu wykonano w Tarnowie na koszt posła Franciszka Krempy.

W czasie I wojny światowej (w 1914 r.) w szkole zorganizowano rosyjski szpital polowy.

W połowie lat 20-tych XX wieku rozpoczęto prace przy budowie Domu Ludowego w Padwi Narodowej. Uroczystość poświęcenia miała miejsce 19 czerwca 1932 roku.

W dniu 8 września 1928 roku w trakcie reorganizacji diecezji tarnowskiej dekretem biskupa Leona Wałęgi parafia Padew Narodowa włączona została do nowo utworzonego dekanatu baranowskiego. W okresie międzywojennym z inicjatywy

ks. Wojciecha Kozdroja powstało w Padwi: Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej, Młodzieży Męskiej i Dzieci.

W roku 1923 wybudowano we wsi nową remizę strażacką, a w 1926 r. ufundowano sztandar dla OSP. W latach 20-tych XX w. powstała we wsi cegielnia Jakuba Duja. W 1928 roku dzięki staraniom władz gminy i posła Franciszka Krempey decyzją Kuratorium Okręgu Szkolnego w Krakowie przekwalifikowano 4-klasową szkołę ludową w Padwi Narodowej na 7-klasową Publiczną Powszechną Szkołę Mieszana.

W latach 1932 – 1935 wprowadzono nowy system podziału administracyjnego państwa. Wprowadzono gminy zbiorowe. W ramach nowo powstałej gminy zbiorowej Padew Narodowa znalazły się następujące miejscowości: Babule, Kęblów, Padew Narodowa Padew Kolonia, Piechoty, Pierzchne, Przykop, Rożniaty, Wojków, Zachwiejów, Zaduszniki i Zarównie.

Najstarszą parafią, do której początkowo przynależał obszar gminy była parafia w Gawłuszowicach powstała w 1215 roku. **Parafia w Padwi Narodowej** powstała z fundacji królewskiej i wyłączona z parafii Gawłuszowice pod koniec XIV wieku. Pierwsza wzmianka o istnieniu samodzielnej parafii w Padwi pochodzi 1434 roku z okazji sporu miejscowego plebana o dziesięciny z ról kmiecy w Padwi z plebanem z Osieka. Kolejna wzmianka mówi o tym, że w 1419 roku ks. Bartłomiej z Rudnika wybudował tutejszy kościół drewniany p.w. św. Bartłomieja Apostoła. Jednak *Rocznik Diecezji Tarnowskiej na rok 1967* podaje, iż data ta jest niepewna, gdyż w *Acta visitationum capitulorum dioecesis cracoviensis*, 23, k. 29 podaje rok 1499 jako datę budowy kościoła. W 1510 roku król Zygmunt Stary potwierdził i powiększył uposażenie parafii.

Kolejną parafią funkcjonującą na terenie gminy jest **parafia p.w. Przemienienia Pańskiego w Domacynach**.

W 1963 roku biskup tarnowski Jerzy Ablewicz powołał do istnienia placówkę duszpasterską dla wiernych: Domacyn, Zadusznik, Przykopa i Mórg, wydzielając te wioski z parafii Baranów Sandomierski i Padew Narodowa. Obowiązki duszpasterskie jako rektor podjął ks. Kazimierz Krawczyk. Dnia 20 września 1972 roku aktem erekcyjnym biskup Jerzy Ablewicz ustanowił parafię w Domacynach, mianując ks. Kazimierza Krawczyka jej pierwszym proboszczem. Liturgię odprawiano początkowo w kaplicy wzniesionej w 1898 roku, rozbudowanej w 1960 roku. Obecny kościół parafialny wzniesiono w latach 1981 - 1987, według projektu architekta Aleksandra Böhma i konstruktora Bogusława Brągiela z Krakowa.

Parafia p.w. NMP Królowej Polski w Zachwiejowie erygowana została 10 lipca 1985 r. Powstała z terenu parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Padwi Narodowej i obejmuje wsie: Babule, Piechoty, Zachwiejów i Zarównie. Początkowo



w latach 1983 – 1984 nabożeństwa odprawiano w podpiwniczonej części kościoła (pod prezbiterium). Starania o budowę kościoła czyniono od 1960 roku. Zezwolenie otrzymano w 1981 roku. W następnym roku rozpoczęto budowę. W 1985 roku ukończono kościół w stanie surowym. Kościół wzniesiono według projektu architekta Józefa Szczebaka z Tarnowa. Konsekracji świątyni dokonał w 2000 roku biskup sandomierski Wacław Świerzawski.

Na obszarze gminy funkcjonują następujące zabytkowe cmentarze:

*** Cmentarz przykościelny w Padwi Narodowej**

Położony w centrum wsi, przy drodze z Tarnobrzega do Mielca, na terenie płaskim. Założony na planie wieloboku z kościołem parafialnym w centrum założenia i budynkami parafialnymi od pn.-wsch. i pd.- zach. Na terenie cmentarza nagrobków brak.

*** Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki w Padwi Narodowej**

Położony w pd. części miejscowości przy drodze Tarnobrzeg – Mielec, w odległości około 250 m od kościoła parafialnego, na terenie płaskim. W pobliżu od pn. i pd. niska zabudowa mieszkalna, a od wsch. pola. Od pd. przylega bezpośrednio do terenu dawnego cmentarza ewangelickiego. Założony na planie prostokąta. Układ alejek i kwater regularny, symetryczny. Wejście główne na osi alei głównej i kaplicy. Na terenie cmentarza zachowało się kilkanaście nagrobków z przełomu XIX/XX w oraz pomnik żołnierzy WP poległych 9 września 1939 roku.

*** Cmentarz ewangelicko-augsburski w Padwi Narodowej**

Położony w pd. części miejscowości przy drodze Tarnobrzeg – Mielec, w odległości około 250 m od kościoła parafialnego, na terenie płaskim. Przylega bezpośrednio od pd. do cmentarza parafialnego i otoczony wraz z nim wspólnym murem. W pobliżu od pn. i pd. niska zabudowa mieszkalna, a od wsch. pola.

Układ cmentarza nieczytelny. Zachowały się nieliczne ślady dawnych pochówków.

*** Cmentarz wojenny z I wojny światowej w Padwi Narodowej**

Położony w pd. części miejscowości przy drodze Tarnobrzeg – Mielec, w odległości około 250 m od kościoła parafialnego, na terenie płaskim. Przylega bezpośrednio od wsch. do cmentarza parafialnego i otoczony wraz z nim wspólnym murem. W pobliżu od pn. i pd. niska zabudowa mieszkalna, a od wsch. pola. Układ cmentarza nieczytelny. Teren wyplantowany. Obecnie ustawiono na nim duży krzyż z metalowych kształowników.

Jest to cmentarz zbiorczy, wtórnego pochowania żołnierzy austriackich i rosyjskich poległych w walkach w okolicach Padwi, Jaślan, Tuszowa, Przykopu i Reichsheim (Sarnowa) w 1914 i 1915 roku.



Ponadto na terenie gminy znajdują się niezabytkowe cmentarze:

- * cmentarz parafialny w Domacynach,
- * cmentarz parafialny w Zachwiejowie.

Charakteryzując zabytkowe obiekty trudno nie wspomnieć o następujących zabytkach nieruchomych:

1. Kościół parafialny p.w. Św. Bartłomieja Apostoła w Padwi Narodowej, zlokalizowany jest na terenie płaskim, w centrum wsi, przy drodze prowadzącej z Mielca do Tarnobrzega przez Baranów Sandomierski, po jej wschodniej stronie. Ogrodzony jest metalowym płotem, z bramą umieszczoną na osi fasady i bocznymi bramkami od pn. i pd.

Budynek kościoła wzniesiony został w latach 1878 – 1886 według projektu arch. Aleksandra Gebaurea, z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Posadzki kamienne. Wewnątrz sklepienia kolebkowe i żaglaste na gurtach. Wieżba dachowa drewniana, konstrukcji krokwiowo – wieszarowej. Dach kryty blachą miedzianą. Okna metalowe, wielopolowe. Drzwi główne, dwuskrzydłowe, płycinowe, z nadświetlem. Schody wewnętrzne drewniane, proste i łamane, jednobiegowe. Portale wykonane z kamienia (piaskowiec). Chór muzyczny drewniany.

Korpus kościoła orientowany, trójnawowy, trójprzęsłowy. Nawy boczne równe wysokością nawie głównej, lecz o połowę od niej węższa. W połowie ich szerokości usytuowane zostały dwa kwadratowe w rzucie pomieszczenia (kaplica i kruchta). Prezbiterium o szerokości równej nawie głównej zamknięte zostało półkoliście. Po pd. stronie prezbiterium kaplica św. Antoniego, zaś po pn. zakrystia. Masyw wieżowy z kwadratową w rzucie wieżą pośrodku i parą pomieszczeń po bokach. W pomieszczeniu z lewej strony umieszczono klatkę schodową na chór i wieżę.

Bryła kościoła rozczłonkowana. Dominuje wysoki prostopadłościan nawy głównej, w części środkowej przeniknięty wysokim ryzalitowym pseudotranseptem, pokrytym niskim dwuspadowym dachem. Nawa pokryta wysokim dwuspadowym dachem. Na jego zakończeniu umieszczona wieża na sygnaturkę, zwieńczona barokowym hełmem z krzyżem. Prezbiterium nieco węższe i niższe, zamknięte półkoliście, nakryte dachem dwuspadowym, w zamknięciu – stożkowym. Kaplica św. Antoniego i zakrystia ze skarbczykiem nakryte dachami pulpitowymi, zaś kaplica pn. i kruchta pd. dachami dwuspadowymi. Wieża nieco wysunięta do przodu, przechodzi u góry z kwadratu w ośmiokąt, nakryta wysokim hełmem. Naroża bryły kościoła oraz osie międzyokienne – opilastrowane.

Elewacje na cokole, z podwójnym uskokiem, otynkowane, zwieńczone profilowanym, skromnym gzymsem, z umieszczonym poniżej fryzem arkadkowym.

Fasada główna z portalem na tle wieży ujęta parą filarów zdobionych



dekoracją płycinową i ustawionymi na nich rzeźbami śś. Dominika i Jacka. Nad portalem głównym wąskie okno biforialne z opaską w zwieńczeniu i kolistym oknem powyżej. Na trzeciej kondygnacji w każdym z ośmiu boków wąskie zakończone półkoliście zamknięte okno, co drugie zamurowane. W zwieńczeniu umieszczono trójkątne szczyciki, przełamujące hełm wieży. Elewacje boczne nawy głównej rozcłonkowane, dużymi, półkoliście zamkniętymi oknami, usytuowanymi symetrycznie, po obu stronach pseudotranseptu – duże koliste okno. W bocznych ścianach prezbiterium po trzy półkoliście zamknięte okna, z których po dwa przysłonięte w $\frac{3}{4}$ przez kaplicę św. Antoniego i zakrystię ze skarbczykiem. Od wschodu w półkolistym zamknięciu prezbiterium koliste okno. Wszystkie ściany rozcłonkowane płycinami.

Wnętrze kościoła, trójnawowe w układzie halowym. Nawa główna trójprzęsłowa, nakryta została sklepieniem kolebkowym na gurtach, spływających na filary międzynawowe i przyścienne, oddzielone półkolistą tęczą. W zakrystii, kruchtach i kaplicach sklepienie kolebkowe. Chór muzyczny wsparty w narożach na dwóch filarach międzynawowych.

Wyposażenie kościoła barokowe i neobarokowe. Ołtarz główny, wczesnobarokowy, z XVII wieku z obrazem Matki Boskiej Dzikowskiej z XVIII w. i św. Bartłomieja na zasłonie. Ołtarze boczne barokowe i neobarokowe. W kaplicy obraz św. Antoniego z 1688 roku.

2. Dawna plebania w Padwi Narodowej, zlokalizowana jest w centrum wsi, przy ul. Jana Pawła II 3, po jej wschodniej stronie. Plebania ustawiona kalenicowo do drogi, w południowej części placu plebańskiego. Wzniesiona została na pocz. XX wieku. Jest to obiekt drewniany, konstrukcji zrębowej, zwęglowany na „jaskółczy ogon”. Posadowiona na ceglanym, murowanym, otynkowanym fundamencie. Pokryta dachówką ceramiczną, zakładkową. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo – jętkowej. Podłogi drewniane, na legarach. Okna dwuskrzydłowe, z nadświetlem, zespolone. Drzwi drewniane płycinowe, dwuskrzydłowe. Elewacje proste, obite deskami w układzie pionowym.

3. Plebania w Padwi Narodowej, zlokalizowana jest w centrum wsi, przy ul. Jana Pawła II 3, po jej wschodniej stronie. Plebania ustawiona kalenicowo do drogi, w północnej części placu plebańskiego. Wzniesiona została w latach 30-tych XX wieku za probostwa ks. Władysława Lassowskiego.

Budynek plebanii wzniesiony został z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Podłogi drewniane, na legarach, w pomieszczeniach reprezentacyjnych parkiety, w pozostałych deskowe. Stropy drewniane, belkowe z tynkowaną podsiębitką. Więźba dachowa drewniana, konstrukcji krokwiowej ze stolcami. Dach kryty blachodachówką. Stolarka okienna i drzwiowa, drewniana, futrynowa. Budynek na planie prostokąta z dwoma ryzalitami, przypominającymi alkierze, parterowy. Elewacje na cokole. Kondygnacja parteru budynku oddzielona



od dachu profilowanym gzymsem. Elewacje gładkie, ujęte w narożach boniowaniem. Okna i drzwi z obramieniami architektonicznymi. Od frontu na osi głównej nisza zakończona łukiem koszowym z umieszczonymi wewnątrz drzwiami głównymi. Ponad nim duża lukarna z balkonem, ujęta narożnikami pilastrami, dźwigającymi profilowany gzyms. Powyżej na przerwanym trójkątnym szczycie ustawiony kamienny puchar. Balustrada balkonu kuta, koszowa. Ryzality zwieńczone trójkątnymi tympanonami z oknami termalnymi w pasowym obramieniu architektonicznym z kluczem.

4. Kaplica cmentarna w Padwi Narodowej, usytuowana jest na cmentarzu parafialnym, rzymskokatolickim, w jej zach. części, na środku alei głównej i osi bramy głównej, przy drodze Tarnobrzeg – Mielec. Wzniesiona w 2 poł. XIX wieku, za probostwa ks. Wilhelma Skopińskiego. Murowana z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowana. Wnętrze sklepione kolebkowo na gurtach. Wieżba dachowa drewniana krokwiowo-jętkowa. Dach kryty blachą ocynkowana. Posadzka z szarego granitu. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, futrynowa. Okna ośmiopolewe. Drzwi dwuskrzydłowe, z nadświetlem, płycinowe. Nawa prostokątna, dwuprzęsłowa, prezbiterium węższe i krótsze, zamknięte trójbocznie. Korpus nawowy nakryty dachem dwuspadowym, zaś prezbiterium – pięciopoleciowym.

Fasada zachodnia, z trójkątnym gzymsowanym szczytem, jednoosiowa. Na osi półkoliście zamknięty otwór drzwiowy, w uszkowatej opasce. Nad nim łaciński krzyż. Naroża ujęte lizenami przechodzącymi w ramującą opaskę szczytu. Elewacje boczne (pd. i pn.) analogicznie opracowane z podziałem ramowym. Korpus dwuosiowy, prezbiterium jednoosiowe. Okna półkoliście zamknięte, wydłużone, a płaskich opaskach. Elewacja wschodnia na środkowym boku zamknięcia prezbiterium posiada płycinę w formie krzyża łacińskiego.

Wewnątrz nawa otwarta do prezbiterium półkolistym łukiem tęczowym.

5. Kaplica p.w. MB Królowej Polski w Zadusznikach, wzniesiona została jako kaplica dojazdowa parafii Gawłuszowice w 1898 z fundacji ks. Adama Kopycińskiego, proboszcza parafii Gawłuszowice.

Usytuowana jest w południowej części wsi, po wschodniej stronie drogi prowadzącej z Gawłuszowic do Baranowa Sandomierskiego. Jest to obiekt murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany, z tynkowanym detalem architektonicznym. Posadzki z płytek ceramicznych. Strop w nawie i sakramentarium, kolebkowy. Wieżba drewniana, krokwiowo-wieszarowa. Dach kryty blachą ocynkowaną. Drzwi zewnętrzne drewniane, płycinowe, górą przeszklone.

Założona na planie prostokąta, jednonawowa, z półkoliście zamkniętą częścią ołtarzową. Elewacje na cokole, otynkowane, zwieńczone profilowanym gzymsem. Narożniki ścian opilastrowane. Okna od wewnątrz rozglifione. Elewacja frontowa



z wysuniętą ryzalitowo ścianą z wejściem głównym na osi i arkadową wnęką w szycie a sygnaturkę, rozcłonkowana w narożach pilastrami, jednoosiowa. Po bokach otworu drzwiowego dwie ostrołukowo zakończone blendy. Ponad drzwiami we wnęcie figura Chrystusa. Elewacja północna i południowa nawy głównej rozcłonkowana w narożach pilastrami, pomiędzy którymi umieszczono półkoliście zakończone otwory okienne z gzymsem nadokiennym. Elewacja wschodnia sakramentarium ujęta w narożach pilastrami z umieszczonym na osi krzyżem łacińskim, o trójlistnie zakończonych ramionach.

Wewnątrz dominuje nawa główna, połączona przestrzennie z sakramentarium. Całość pokryta polichromią ornamentalną, geometryczną. W ołtarzu głównym obraz Matki Boskiej Częstochowskiej.

6. Kaplica p.w. Niepokalanego Serca Maryi w Piechotach, wzniesiona została w 1914 roku.

Kaplica usytuowana jest w południowo – zachodnim krańcu wsi, na skraju lasu sosnowego, w odległości około 250 m od drogi prowadzącej z Zarównia i Babul do Jaślan przez Józefów, po jej północnej stronie.

Wzniesiona została z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowana. W prezbiterium i nawie głównej sklepienie kolebkowe. Wieżba dachowa drewniana, krokwiowo – jętkowa. Dach kryty blachą stalową, trapezową. Stolarka okienna drewniana, jednoskrzydłowa. Drzwi drewniane, futrynowe, dwuskrzydłowe, płycinowe, z nadświetlem. Kaplica założona na planie prostokąta, z nawą główną i prezbiterium zakończonym trójbocznie.

Elewacje otynkowane, na cokole, zwieńczone profilowanym gzymsem. Fasada frontowa zakończona czworoboczną wieżą na sygnaturkę, umieszczoną na kalenicy. W partii przyziemia jednoosiowa. Naroża ujęte lizenami. Otwór drzwiowy ujęty portalem ukształtowanym z lizen. Elewacje boczne (wsch. i zach.) analogicznie opracowane z podziałem ramowym, dwuosiowe. We wnętrzu dominuje nawa główna, połączona przestrzennie z prezbiterium tej samej wysokości. Ściany nawy głównej i prezbiterium tynkowane, bielone. W ścianie tęczowej dwie ostrołukowo zakończone blendy. Poszczególne partie sklepienia nawy rozdzielone gurtami. W prezbiterium ponad mensą ołtarzową umieszczona na wsporniku figura MB Niepokalanej.

7. Dwór w Roźniatach, przys. Niziny wzniesiony został w 1 poł. XIX wieku. Stanowił własność Jadwigi z Lubomirskich de Ligne. Zarządcą folwarku był Roman Rydel herbu Jelita, a następnie rodzina Gumińskich.

Położony jest w południowo – zachodniej części wsi, po wschodniej stronie drogi z Baranowa Sandomierskiego do Gawłuszowic przez Przykop, Zaduszniki.

Budynek parterowy, założony na planie prostokąta z dużą piętrową wystawką, umieszczoną niesymetrycznie, nieco z lewej strony budynku. Na osi ganek z założonym na górze balkonem z murowaną balustradą. Murowany z cegły



pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo-jętkowej. Dachy dwuspadowe kryte blachą stalową, powlekaną (pierwotnie dachówką ceramiczną zakładkową). Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, futrynowa. Okna drewniane, dwuskrzydłowe, z nadświetlem, zespolone. Drzwi główne zewnętrzne, dwuskrzydłowe, płycinowe z nadświetlem. Przed dworem kolisty, ograniczony krawężnikiem trawiasty gazon.

8. Budynek nadleśnictwa w Babulach, wzniesiony w latach 20-tych XX wieku według projektu krakowskiego architekta Bogdana Tretera (1886-1945) dla współwłaściciela kompleksu lasów dóbr tuszowskich prof. Jana Zdzisława Włodka.

Założony został na planie litery „T”. Krótsze skrzydło budynku jest piętrowe, zaś dłuższe parterowe. Obiekt w części parterowej jest murowany z cegły pełnej, na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowany. Piętro części krótszej, drewniane, szalowane od zewnątrz deskami w układzie pionowym, zasad wewnątrz tynkowane. W obu skrzydłach od zach. i pd. dwukolumnowe ganki ze schodami. Więźba dachowa konstrukcji krokwiowo-jętkowej. Dachy dwuspadowe kryte blachą dachówką ceramiczną zakładkową. Stolarka okienna i drzwiowa drewniana, futrynowa. Okna drewniane, dwuskrzydłowe, z nadświetlem. Drzwi zewnętrzne, dwuskrzydłowe, płycinowe z nadświetlem.

Kapliczki i figury świętych.

Kapliczki i figury świętych wrosły w nasz krajobraz i są nieodłącznym jego elementem. Można je spotkać przy drogach, na rozstajach, na leśnych duktach, wśród pól, na rynkach miasteczek, czy w przydomowych ogródkach. Tradycja ich wznoszenia sięga początków chrześcijaństwa, kiedy w miejsce pogańskich świątyń z kamienia i innych symboli stawiano krzyż, jako znak zwycięstwa wiary chrześcijańskiej. Spotykane na obszarze gminy kapliczki i figury przydrożne oraz krzyże wzniesione przez wiejskich cieśli, wykute przez ludowych lub na półludowych kamieniarzy, są najczęściej bardzo skromne, grubo i nieudolnie wykonane. Wyraża ich rodzimość oraz dodatnie funkcje w krajobrazie budzą żywe zainteresowanie tymi zabytkami i podkreślają ich znaczenie dla kultury regionu.

Pierwszą grupę stanowią kapliczki tzw. wnękowe w formie ustawionej na wysokim cokole niszy, przykrytej daszkiem siodłowym. Są to wnęki wykonane w szczytach murowanych, rzadziej drewnianych domków. Umieszcza się w nich figurki lub obrazki. Od frontu wnęka ma zazwyczaj otwór prostokątny lub prostokątny zamknięty łukiem półkolistym, łukiem z uskokiem albo łukiem ostrym. Tego rodzaju kapliczki reprezentowane są przez kapliczki w Kębłowie, Kębłowie - Tarnówku, Piechotach, Wojkowie i Zadusznikach.

Osobną grupę stanowią **kapliczki kubaturowe** tzw. **domkowe**. Jest to niejako etap pośredni pomiędzy architekturą kościelną a budownictwem chłopskim, to często wręcz małe świątynie, miniatury okazałych domów Bożych. Budowano je z drew-



na, czy też murowano z kamieni i cegły. Ściany tych małych świątyń są z reguły tynkowane na zewnątrz i wewnątrz lub pobite drewnianą szalówką. Dach w przeszłości pokryty bywał dranicami, gontem, dachówką obecnie coraz częściej blachą lub blachodachówką. Kapliczki domkowe wznoszone były na planie kwadratu, prostokąta, prostokąta z zaokrąglonymi narożami czy też prostokąta z częścią prezbiterialną, zamkniętą wielobocznie (najczęściej trójbocznie). Przykryte są dachem: dwuspadowym, namiotowym, trójspadowym, czterospadowym. Dach wieńczy czasem wieżyczka na sygnaturkę, mająca bardzo różne formy. Częste są tu cebulaste kopuły z latarnią, a także wieżyczki wieloboczne i wielokondygnacyjne nakryte dachem namiotowym. Kapliczki te posiadają wewnątrz najczęściej niewielki drewniany ołtarzyk złożony ze stołu ołtarzowego i rzeźbionej nastawy. Niekiedy zamiast nastawy ołtarzowej na ścianie w części prezbiterialnej zawieszony jest obraz lub półeczka, na której ustawiono figurę. Tego typu kapliczki są w Przykocie, Babulach, Wojkowie i Zarówniu.

Figury przydrożne na cokołach, słupach i kolumnach należą do nielicznych wśród zabytków małej sakralnej architektury na terenie gminy Padew Narodowa. Jeżeli już zaistniały, to ich ustawienie w przestrzeni kulturowej nie było przypadkowe. Figury stanowiły zazwyczaj kluczowe punkty krajobrazu. Figury świętych spotkać możemy w Domacynach (św. Jan Chrzciciel), Padwi Narodowej (św. Antoni), Wojkowie (św. Florian). Natomiast w Babulach, Pierzchnem, Padwi Narodowej, Przykocie, Roźniatach i Wojkowie na kamiennym cokole ustawiono figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem bądź Niepokalanie Poczętej.

Oprócz różnego typu kapliczek na terenie gminy wznoszono **także krzyże przydrożne**. Wykonywane one były bądź z kamienia bądź odlewane z żeliwa. Przykładami żeliwnego krzyża przydrożnego są krzyże przy w Roźniatach, Wojkowie i Zadusznikach. Krzyże ustawione zostały na piaskowcowym wysokim postumencie. Krzyże w całości kamienne występują w Babulach, Kębłowie, Padwi Narodowej, Piechotach, Zachwiejowie i Zarówniu.

Budownictwo wiejskie.

Układy planistyczne wsi założonych na prawie polskim na obszarze gminy Padew Narodowa występują w miejscowościach Zaduszniki, Przykop i Pierzchne. Wszystkie pozostałe wsie powstały „na surowym korzeniu” i były lokowane na prawie niemieckim. Nowe prawo zmieniało zasadniczo zewnętrzny wygląd wcześniejszych wiosek. Wprowadzało gospodarkę uporządkowaną, trójpółową wraz z nowym podziałem gruntów pod zabudowę i uprawę rolną. W miejsce dotychczasowej chaotycznej zabudowy i pojedynczo uprawianych polan leśnych wytyczono główną ulicę, a przylegającą do niej ziemię dzielono na sadyby i ogrody. W ten sposób wieś otrzymała wygląd taki, jaki w głównych zarysach zachował się do dzisiaj. Pomimo zniszczeń spowodowanych przez obie wojny światowe miejscowości gminy Padew Narodowa zachowały historyczny układ przestrzenny.



Obfitość drewna pozyskiwanego legalnie lub nielegalnie w okolicznych lasach przyczyniło się do tego, że budownictwo na terenach w widłach Wisły i Sanu przedstawiało się dość dostаточно. Chałupy budowane były z grubego drzewa, węglowane „na obłap”, z wystającymi na rogach ostatkami, były dość obszerne. Zwykle część mieszkalna składała się z przechodniej sieni umieszczonej pomiędzy izbą a komorą. Zamożniejsi gospodarze posiadali oddzielnie postawione budynki gospodarcze (stodołę i stajnie), średniozamożni i ubożsi budowali stajnie i chlewy pod jednym dachem z częścią mieszkalną. Domy kryte były z reguły wysokim dachem czterospadowym poszytym słomą w schodki, dolna krawędź dachu podbita niekiedy dranicami. Wysokość widocznej części zrębu do wysokości dachu miała się w starszym budownictwie lasowiackim, jak 1:1, 5 a nawet 1:2.

Budynki mieszkalne usytuowane były na początku działki zagrodowej, w bezpośrednim sąsiedztwie drogi. Wejścia do domów znajdują się w dłuższej ścianie frontowej, od strony podwórza. Chałupy zwrócone były szczytem do drogi. Pomiedzy drogą wiejską a szczytem chałupy znajdował się ogródek.

Poszczególne zagrody od siebie we wsiach o zwartej zabudowie były oddzielone od siebie różnego rodzaju ogrodzeniami. W 3 ćw. XIX wieku –jak pisał Jan Słomka – *podwórza ogrodzone były płotami z chrustu wierzbowego albo tzw. dronkami, tj. materiałem dartym, czyli łupanym z drewna sosnowego lub świerkowego, albo wreszcie w dwie lub cztery poziome żerdzie*. Najstarsze formy ogrodzeń zachowały się jeszcze po II wojnie światowej w północnej części obszaru wideł Wisły i Sanu.

Po dokonaniu opisu chałup, pora przedstawić charakterystykę budynków gospodarczych wchodzących w skład zagród lasowiackich. Budynki gospodarcze zagrody lasowiackiej to: stodoła, stajnia, chlew oraz spichlerz zwany często komorą.

Budowane z XIX wieku zagrody składały się z chałupy, stajni i stodoły. Niektóre stajnie łączyły pod jednym dachem oddzielne pomieszczenia dla świń i kur. W XIX wieku budowano kilka typów stajni różniących się ilością pomieszczeń o odmiennych funkcjach. Najprostszą formę reprezentują budynki składające się z jednego pomieszczenia o niewielkiej powierzchni użytkowej. W tym też czasie budowane były stajnie, składające się z dwóch pomieszczeń, każde z oddzielnym wejściem. Występowały także stajnie, których układ był kombinacją dwóch w/w typów: oddzielnych pomieszczeń dla krów, koni, świń oraz kur.

Drugim podstawowym budynkiem gospodarczym w zagrodzie była stodoła. W małych gospodarstwach budowane były stodoły składające się z dwóch pomieszczeń: sásieka i boiska. Najczęściej jednak stodoły podzielone były na trzy pomieszczenia: centralnie umieszczonego boiska i dwa sásieki po obu jego bokach. Budowano także stodoły, w których po jednej stronie boiska znajdował się sásiek, a po drugiej komora. Niektóre ze stodoł, obok boiska i dwóch sásieków, posiadały wydzielone oddzielne pomieszczenie użytkowe bądź, jako wozownia bądź też plewnia.

Spichlerz, obok stodoły i stajni, był dodatkowym budynkiem gospodarczym niektórych zagród. Najpierwotniejszą formą spichlerza był niewielki budynek o jed-



nym wnętrzu z wejściem umieszczonym w ścianie szczytowej. Bardziej rozbudowany układ miały spichlerze posiadające dwa pomieszczenia, z których mniejsze pełniło funkcję przedsionka. Bywały też spichlerze połączone z wozownią bądź stajnią.

Istotnym elementem wyposażenia zagrody były piwnice. Zachowały się prymitywne formy pomieszczeń ukrytych w ziemi w postaci tzw. grub oraz kopców. Gruba jest pomieszczeniem stałym, o konstrukcji drzewno-ziemnej, częściowo ukrytej pod ziemią. Służyła do przechowywania w zimie ziemniaków, buraków, kapusty w główkach itp. Kopiec jest pomieszczeniem prowizorycznym, wykopanym w ziemi na okres zimy. Składa się tam ziemniaki i buraki. Po wybraniu ziemniaków kopiec jest likwidowany.

3.2. Zabytki ruchome.

a/ wpisane do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków ruchomych prowadzony jest (podobnie jak rejestr zabytków nieruchomych) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku.

Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru zabytków w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę. Do rejestru zabytków nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzealnego lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wedle stanu obecnego na terenie Gminy Padew Narodowa znajduje się 190 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków, na mocy czterech decyzji w sprawie wpisania dobra kultury do rejestru zabytków. Są to następujące decyzje:

- **Decyzja B – 446 z 25 lipca 2011 r.**

Wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Św. Bartłomieja w Padwi Narodowej (21 obiektów).

- **Decyzja B – 1006 z 14 października 2021 r.**

Nagrobek Antoniny Koniakowskiej, na cmentarzu parafialnym w Padwi Narodowej.

- **Decyzja B – 1100 z 12 listopada 2024 r.**

Krzyż przydrożny przy ul. Jana Pawła II w Padwi Narodowej.

b/ w zbiorach muzealnych.

Muzeum - Centrum im. Ignacego Łukasiewicza w Padwi Narodowej



to placówka kulturalno-oświatowa, która powstała w dawnej plebanii (następnie dom sióstr dominikanek), a została oficjalnie otwarta 29 marca 2023 roku. Jego celem jest upamiętnienie wybitnego Polaka i wynalazcy, a także promowanie wiedzy o nim i historii gminy poprzez lekcje muzealne i inicjatywy społeczne. W ramach otwarcia odsłonięto również duplikat tablicy pamiątkowej z 1928 roku, która pierwotnie znajdowała się w Zadusznikach. W budynku zgromadzono pamiątki związane z twórcą przemysłu naftowego. Jednym z elementów muzeum jest cyfrowe archiwum pamięci, czyli wspomnienia mieszkańców wsi zgromadzone i zapisane w ramach realizowanego w Gminnej Bibliotece Publicznej w Padwi Narodowej projektu edukacyjno-społecznego „Uniwersytet Ignacego Łukasiewicza”.

3.3. Zabytki archeologiczne.

Gmina Padew Narodowa położona jest w północno - zachodniej części województwa podkarpackiego, pod względem fizjograficznym obejmuje Równinę Tarnobrzeską oraz Nizinę Nadwiślańską, jednostek wchodzących w skład Kotliny Sandomierskiej.

Równina Tarnobrzeska leży na północ od Płaskowyżu Kolbuszowskiego, pomiędzy dolinami Wisły i Sanu. Zajmuje około 1,4 tys. km² powierzchni. Zbudowana jest z czwartorzędowych osadów rzecznych, głównie z piasków, które leżą na warstwach miocénskich. Występują tu duże kompleksy wydmy dochodzące do 25 wysokości (głównie wydmy paraboliczne). Największy kompleks wydmy znajduje się pomiędzy Józefowem a Piechotami. Na obszarze Równiny zachowały się resztki Puszczy Sandomierskiej, składającej się głównie z borów mieszanych, z dominacją sosny i dębu (okolice Babul). Przez powierzchnię równiny przepływają rzeki Babulówka oraz Trześniówka, będące dopływami Wisły. Pomiędzy Równiną Tarnobrzeską a doliną Wisły ciągnie się Garb Tarnobrzski. Jest on wzniesieniem ostańcowym.

Nizina Nadwiślańska to szeroka dolina Wisły biegnąca wzdłuż zachodniej granicy Kotliny Sandomierskiej od Krakowa po Zawichost długości około 175 km, szerokości 8-12 km i powierzchni około 1880 km², przy czym Wisła wskutek krętego biegu ma na tym odcinku 210 km długości, obniżając średni poziom zwierciadła wody od 199 do 138 m n.p.m., czyli ze spadkiem 0,3‰. Dolinę wypełniają czwartorzędowe osady rzeczne o miąższości kilkunastu metrów. Wyróżnia się obok tarasu zalewowego wyższy taras piaszczysty (częściowo z wydmami) i taras przykryty lessem. Pod piaskami i madami osadzonymi przez rzeki zalegają osady morskie miocenu, zawierające bogate złoża siarki, eksploatowane do niedawna odkrywkowo i metodą podziemnego wytopiania w okolicach Tarnobrzega.

Głównym ciekim w obrębie gminy jest rzeka Wisła, która meandruje szeroką doliną z wyraźnymi poziomami tarasowymi i starorzeczami. Z prawej strony Wisły wpada do niej rzeka Babulówka, Wisłoka i drobne cieki wodne. Duża ilość cieków wodnych powoduje, że na obszarze gminy Padew Narodowa znajduje się duża ilość stanowisk archeologicznych. Znane są one z badań stacjonarnych i powierz-



chńiowych wykonanych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski. Stanowiska posiadają różną wartość poznawczą.

Analizując stan osadnictwa prehistorycznego i średniowiecznego na obszarze gminy należ sobie zdawać sprawę z odmiennych niż obecnie warunków naturalnych. Podstawowymi czynnikami determinującymi życie społeczeństw pierwotnych był: klimat, gleby, rzeźba terenu oraz szata roślinna.

Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze gminy datowane są na przełom plejstocenu i holocenu, czyli około 8000 lat p. n. e. nazywany jest **mezolitem**. W tym czasie następuje migracja części wyspecjalizowanych myśliwych na północ i wschodnie obrzeże Bałtyku. Społeczności, które nie migrowały, zdołały przejść proces adaptacji, wytwarzając nowy model gospodarczy i kulturowy, uwidoczniiony poprzez miniaturyzację i geometryzację narzędzi krzemiennych. Materiał archeologiczny datowany na okres mezolitu (epoka kamienia) na terenie gminy reprezentują stanowiska: Piechoty st. 3, Padew Narodowa st. 9, 11.

Pomimo zarysowanych wyżej różnic kulturowych, model ekonomiczny tych społeczności był podobny i stanowił udoskonalenie gospodarki łowiecko - zbierackiej znanej ze schyłkowego paleolitu. Rozprzestrzenienie się lasów zmieniło warunki polowań. Powszechnie używany był łuk. Duże ilości zbrojowników krzemiennych znajdujących się na stanowiskach świadczą o znaczeniu łowiectwa jako podstawowej formy gospodarczej. Ostrza wykorzystywane były pojedynczo jako groty strzał lub były składnikami dużych narzędzi kombinowanych typu harpunów. Szczególną odmianę łowiectwa stanowiło rybołówstwo, a o jego znaczeniu świadczy fakt koncentracji osadnictwa w strefie doliny Wisły i Babulówki.

Epoka neolitu (5800 - 2300 lat p. n. e.) wprowadzając gospodarkę wytwórczą związaną z zajęciami rolniczymi (uprawa roli, hodowla zwierząt) doprowadziła do zmiany systemu osadnictwa. Powstały stałe osady, w których jednym z ważniejszych zajęć była produkcja naczyń glinianych.

Kultura ceramiki wstęgowej rytej - neolityczna kultura z kręgu kultur naddunajskich, która przywędrowała na obszar dzisiejszej Polski przez Bramę Morawską ok. 4500 p.n.e. i trwała do ok. 3900 p.n.e.

Była to pierwsza w pełni neolityczna kultura na polskich ziemiach. Przemieszczała się na południu Polski stosunkowo szybko (3 km na rok), posuwając się wzdłuż linii Wisły i Warty. Ludność tej kultury zajmowała najlepsze gleby nadające się pod uprawę. Osadnictwo było ruchome, po wyeksploatowaniu ziemi przenoszono się na nowe tereny. Osady były zasiedlane przez około 15 lat, po czym przenoszono się w nowe miejsca. Do starych siedzib powracano nie wcześniej niż po 45 - 60 latach.

W późniejszym okresie rozpowszechniła się gospodarka żarowa. Polegała ona na karczowaniu lasu i wypalaniu go. Żywny popiół dostarczał wystarczająco wysokich plonów przez kilka lat. Następnie grupa postępowała tak samo z innych fragmentem lasu. Osady tej kultury były stosunkowo małe i nie przekraczały 100 osób. Na obszarze gminy reprezentowana jest przez stanowiska: Wojków st. 11, 12.



Kultura pucharów lejkowatych jest kolejną kulturą neolityczną, której ludność trwale opanowała tereny Równiny Tarnobrzeskiej. Należy przypuszczać, że przybyła ona tutaj z terenów położonych po zachodniej stronie Wisły, przede wszystkim z gęsto zaludnionej Wyżyny Sandomierskiej.

Na obszarze gminy osadnictwo tej kultury reprezentowane jest przez stanowiska: Padew Narodowa st. 4, 7, 10, 29, Piechoty st. 4.

Następną kulturą neolityczną reprezentowaną na obszarze gminy jest **kultura ceramiki sznurowej**. Nazwa pochodzi od zdobień ceramiki odciskami sznura. Kulturę tę tworzyły plemiona pochodzące zapewne z terenów zaodrzańskich. Zajęła ona przede wszystkim teren Niżu oraz części Śląska i Małopolski. Ludność tego okresu trudniła się głównie hodowlą zwierząt. Dodatkowym zajęciem było rybołówstwo i zbieractwo. Śladem osadnictwa tejże kultury jest stanowisko: Kębłów st. 4, 6, 7, 9, 10, Padew Narodowa st. 6, 7, 8, 9, 13, 14, Wojków st. 3, 6, 7, 9, 11.

Ponadto na obszarze gminy występują stanowiska z **epoki neolitu** nieokreślone kulturowo. Należą do nich stanowiska: Kębłów st. 1, 4, 5, 11, Padew Narodowa st. 9, 13, 18, Piechoty st. 2, 3, Wojków st. 3, 5, 9.

We **wczesnym okresie epoki brązu** na przełomie III i II tysiąclecia p.n.e. umiejętność obróbki metali dotarła na ziemię polskie. Kultury związane z wczesną epoką brązu w zasadzie jeszcze nie znały technologii wytwarzania brązu jednak pojawiły się pierwsze wytwory z miedzi, srebra i złota pochodzące z importów. Przyniosły je w latach 2300-2100 p.n.e. nowe grupy ludzkie z południa Europy reprezentujące kultury oparte na tradycji kultur ceramiki sznurowej. Na obszarze gminy okres ten reprezentują stanowiska związane z kręgiem **kultur postsznurowych**: Padew Narodowa st. 23, 29, 31, 32.

W **starszym okresie epoki brązu**, ok. 1700 roku p.n.e. tereny środkowej i wschodniej Polski oraz zachodniej Ukrainy objęte zostają osadnictwem **kultury trzcinieckiej**. W międzyrzeczu Wisły i Sanu podstawowe znaczenie miała gospodarka hodowlana i łowiecko-zbieracka, co wynikało przede wszystkim z warunków środowiska naturalnego. Na większości obszaru zajmowanego przez tę kulturę, zwłaszcza poza wyżynami lessowymi, przeważają niewielkie osady z domami konstrukcji słupowej, ze ścianami z plecionki lub półziemiankami oraz krótkotrwałe obozowiska z zabudową typu szałasowego. Na obszarze gminy osadnictwo tej kultury reprezentowane jest przez stanowiska: Kębłów st. 11, Padew Narodowa st. 20,

W ciągu **środkowego (III), młodszego (IV) i późnego (V) okresu epoki brązu** ukształtowała się i funkcjonowała tzw. grupa tarnobrzeska **kultury łużyckiej**. Wchodzi ona w skład wielkiego kompleksu tzw. kultur popielnicowych, obejmującego znaczne partie Europy zachodniej, środkowej i południowej, których wspólnym elementem był ciałopalny obrządek pogrzebowy i dominacja pochówków popielnicowych. Z obszaru gminy znanych jest 7 stanowisk zlokalizowanych w miejscowościach Kębłów, Padew Narodowa, Przykop i Wojków.

W ciągu **VI okresu epoki brązu**, na bazie kultury łużyckiej rozwinęła się



kultura pomorska zwana kulturą urn twarzowych i trwała od okresu halsztackiego po schyłek III wieku p.n.e. Ludność tej kultury zajmowała się hodowlą oraz po raz pierwszy, uprawą na dużą skalę zbóż głównie żyta. Obrządek pogrzebowy był ciałopalny. Szczątki chowano w grobach skrzyniowych, składających się z kamiennych płyt wkopanych w ziemię, w których składano kilka lub kilkanaście popielnic. Właśnie urny stały się wyróżnikiem dla rozpoznawania tego kręgu kulturowego. Popielnice były stylizowane na popiersia ludzkie, z przedstawieniem ludzkiej twarzy, często przyozdobione kolczykami oraz naszyjnikami bursztynowymi i szklanymi. Ta stylizacja powstała pod wpływem sztuki Etrusków. Ten rodzaj stanowiska spotykamy w Padwi Narodowej st. 29.

Pierwsze wieki naszej ery to **okres wpływów rzymskich epoki żelaza**, kiedy to stwierdza się silne oddziaływanie kultury prowincjonalno – rzymskiej, a nawet dochodziło do kontaktów handlowych z Cesarstwem Rzymskim. Rzymianie udawali się tutaj w poszukiwaniu cenionego u nich bursztynu, przywożąc w zamian broń, ekskluzywne wyroby lub płacąc pieniędzmi, które są dość częstym znaleziskiem. W tym też okresie rozwijała się na naszym terenie tzw. **kultura przeworska**. Na terenie gminy reprezentują ten okres następujące stanowiska: Padew Narodowa st. 1, 32, Piechoty st. 1, Roźniaty st. 2, Wojków st. 1, 2.

W wyniku olbrzymich przemieszczeń ludności, jakie miały miejsce pod koniec IV i w V wieku n.e. na ten teren napływała także ludność słowiańska zamieszkująca pierwotnie tereny położone znacznie dalej na Wschodzie. Był to czas, kiedy rozpoczynał się okres zwany **wczesnym średniowieczem**, trwający aż do połowy XIII w. Od tego czasu możemy mówić o ciągłości osadniczo – kulturowej, a także stosując metodę retrospekcyjną wykorzystać późniejsze przekazy piśmienne. Cały ten okres wczesnego średniowiecza jest mocno zróżnicowany. Na początku mamy do czynienia z jednolitą kulturą na znacznych przestrzeniach i niezróżnicowanym społeczeństwem. Od przełomu VII i VIII wieku powstawały pierwsze ugrupowania plemienne, a w X wieku pierwsze organizmy państwowe. Z omawianego okresu pochodzą stanowiska archeologiczne: Domacyny st. 1, Padew Narodowa st. 8, 13, 15, 29, 32, Wojków st. 9.

Z okresu **późnego średniowiecza** pochodzą stanowiska: Domacyny st. 2, Wojków st. 3, 8, 10.

Ponadto na obszarze gminy występują stanowiska kulturowo nieokreślone na których stwierdzono istnienie materiałów krzemiennych i ceramicznych (Babule st.1, Kęblów st. 3, 4, 8, Padew Narodowa st. 2, 3, 5, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 21, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32, Piechoty st. 5, Przykop st. 2, Wojków st. 3, 4, 9).

Wykaz stanowisk archeologicznych gminy Padew Narodowa, będących w ewidencji stanowi załącznik nr 2 niniejszego opracowania.

3.4. Krajobraz kulturowy.

Obszar gminy Padew Narodowa pod względem ukształtowania powierzchni jest dość słabo zróżnicowany krajobrazowo. W jego krajobrazie występują płaskodenne doliny rzeczne i wynoszące się ponad ich poziom terasy wydmowe. Rolniczy charakter gminy znajduje odzwierciedlenie krajobrazie, w którym dominują lasy, pola uprawne, przeplatane łąkami i pastwiskami. Wśród pól pojawiają się kępy zadrzewień i zakrzewień oraz niewielkie laski. Krajobraz urozmaicają rzeki (Wisła, Babulówka, Trześniówka, Złoty Potok, Rów Potok, Kanał Młodochowski, Kanał Kliszowski), śródpolne oczka wodne, bagna, torfowiska śródleśne, stawy czy starorzecza (okolice Babul, Roźniat, Przykopa, Domacyn, Wojkowa). Niewątpliwie bogactwem naturalnym gminy są rozległe i zwarte kompleksy leśne o wybitnych właściwościach przyrodniczych i krajobrazowych, zajmujące południowo-wschodnią część Puszczy Sandomierskiej.

Trzeba zaznaczyć, że tereny rolne, łąkowe i leśne przecinają liczne ciekі wodne, w części uregulowane.

Nieodłącznym składnikiem krajobrazu jest zabudowa skupiona we wsiach. Głównymi dominantami krajobrazowymi wyróżniają się wsie: Domacyny, Padew Narodowa, Zachwiejów, Roźniaty, w których zlokalizowane są kościoły parafialne i kaplice dojazdowe.

Osadnictwo gminy Padew Narodowa wykazuje ścisły związek z formami krajobrazu naturalnego. Charakterystyczne jest lokalizowanie zabudowy w jednym rzędzie wzdłuż drogi przebiegającej równolegle do starego koryta rzeki. Najstarsza osady (Przykop, Zaduszniki) o charakterze przedlokacyjnym reprezentują układ placowy. Centrum osady stanowi owal placu zwany niekiedy nawsiem, przy którym zlokalizowane są obiekty użyteczności publicznej oraz zabudowa mieszkaniowa. Formy osadnictwa lokacyjnego (Padew Narodowa) reprezentuje rozproszoną ulicówkę z nawsiem (okres średniowieczny). Układ widlicowy reprezentuje wieś Wojków, zaś wielodrożnicowy – Roźniaty. Osadnictwo okresu nowożytnego reprezentowane jest przez dawne wsie: Babule, Domacyny, Piechoty, Tarnówek, Zachwiejów, Zarównie. Wsie posiadają typ zabudowy: łańcuchowy i wielodrożny.

3.5. Dziedzictwo niematerialne.

Obszar gminy Padew Narodowa jest związany z funkcjonowaniem Lasowiaków – grupy etnograficznej zamieszkującej od XIV wieku Puszcę Sandomierską, zasiedlaną przez napływającą od północy ludność z Mazowsza, od południa z Małopolski, od wschodu mieszaną ludność polsko - ruska. Jest też zauważalny element rusko - wołoski, turecko - tatarski (osadzeni jeńcy wojenni), a nawet litewski. Na tę etniczną mieszaninę nałożyła się dodatkowo austriacka akcja kolonizacyjna, szczególnie intensywnie prowadzona w okresie panowania cesarza Józefa II w latach 1780 - 1790. W konsekwencji powstała różniąca się pod względem



tradycji grupa. Lasowiacy utrzymywali się z gospodarki leśnej i posiadają własną gwarę. W układach ruralistycznych, ukrytych wśród lasów, typowe dla tej grupy były łańcuchówki, szeregowki oraz przysiółki, pełne drewnianych chałup, w których rozplanowanie poszczególnych izb było typowe dla tej grupy regionalnej. Śladem dziedzictwa niematerialnego tej grupy są przesady i tradycje wywodzące się z pogaństwa, a obecne w liturgicznych świętach katolickich, czy też strój ludowy. Od 1958 roku działa w Padwi Narodowej Kapela ludowa „Padwianie”.

4. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego. Analiza szans i zagrożeń.

W celu określenia priorytetów *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa* oraz możliwości w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Padew Narodowa opracowano analizę SWOT. Powstała ona również w oparciu o *Strategię Rozwoju Gminy Padew Narodowa 2015 – 2025. Część strategiczna*.

Słabe strony:

- brak opracowań historyczno-konserwatorskich i dokumentacji dla obszaru gminy i najcenniejszych obiektów zabytkowych;
- niepełna wiedza społeczeństwa o wartościach dziedzictwa kulturowego,
- większość zabytków o znaczeniu regionalnym, pojedyncze z nich posiadają duże wartości historyczne i artystyczne,
- brak tablic informacyjnych w pobliżu najcenniejszych obiektów z terenu gminy,
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, w tym niewystarczająca infrastruktura hotelowa i gastronomiczna,
- niewykorzystanie specyfiki dziedzictwa kulturowego i krajobrazowego gminy w procesie jej promocji, edukacji, integracji jej mieszkańców i aktywizacji ruchu turystycznego na jej terenie.

Mocne strony:

- korzystna lokalizacja gminy w pobliżu styku dwóch województw, sprzyjająca rozwojowi gospodarki,
- możliwość wykorzystania zasobu dziedzictwa kulturowego i niektórych obiektów zabytkowych dla potrzeb kultury, oświaty i obsługi ruchu turystycznego,
- sukcesywna rewitalizacja najważniejszych przestrzeni publicznych, takich jak otoczenie najcenniejszych obiektów zabytkowych, cmentarzy żołnierskich z czasów I i II wojny światowej i innych,
- propagowanie wiedzy o przeszłości Padwi Narodowej oraz pozostałych wsi z terenu gminy i o zabytkach poprzez publikacje prasowe, wydawnictwa książkowe, prelekcje i internet,



- sukcesywne przygotowywanie zasad zarządzania przestrzeniami zabytko – wymi dla poszczególnych obszarów, miejsc i zespołów,
- zaangażowanie organizacji społecznych do promocji zabytków oraz do opieki nad nimi i ich ochrony,
- wdrożenie systemu konsultacji społecznych poprzedzających decyzje władz gminy w sprawach odnoszących się do zespołów i poszczególnych obiektów zabytkowych.
- zaangażowanie w ochronę i promocję zabytków władz,
- duża różnorodność obiektów zabytkowych: od dworów, poprzez kościoły, kaplice, cmentarze, kapliczki, figury i krzyże przydrożne,

Szanse:

- walory harmonijnego krajobrazu kulturowego gminy,
- przestrzeganie zapisów miejscowych planów zagospodarowania w zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- interesująca historia Padwi Narodowej i gminy jako całości,
- możliwość przystosowania i wykorzystania wielu obiektów dla obsługi ruchu turystycznego,
- możliwość pozyskania finansowania ochrony zabytków ze środków zewnętrznych,
- bliskość znaczących ośrodków turystycznych, takich jak Sandomierz, Mielec, Rzemień, Przecław, Tarnobrzeg, Baranów Sandomierski, które mają do zaoferowania zupełnie inną niż Padeś Narodowa ofertę atrakcji turystycznej,
- wysoki poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy, przy równoczesnym poczuciu tożsamości kulturowej i historycznej,
- współpraca i koordynacja działań konserwatorskich z Podkarpackim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Zagrożenia:

- brak dbałości o wiele obiektów zabytkowych ze strony ich właścicieli i użytkowników, postrzegających ochronę zabytków jako źródło ograniczeń i represji,
- podejmowanie decyzji w sprawie losu zabytków bez uwzględniania ich wartości historycznych i artystycznych
- niespójność przepisów prawnych odnoszących się m.in. do zabytków powodująca, że znaczna część zidentyfikowanych zasobów dziedzictwa kulturowego pozbawiona jest jakiegokolwiek ochrony,
- presja na realizację różnych przedsięwzięć inwestycyjnych i prac wymuszających rozwiązania dla nich niekorzystne,
- nieregulowane stany własnościowe obiektów i zespołów zabytkowych



uniemożliwiające ich ochronę, zabezpieczenie lub przekazanie ich innym użytkownikom,

- szczupłość własnych środków finansowych gminy uniemożliwiająca właściwe utrzymanie pozostających w ich gestii obiektów zabytkowych,
- dekapitalizacja obiektów zabytkowych w wyniku ich porzucenia przez właścicieli, a także w wyniku przeprowadzanych w sposób niewłaściwy prac remontowych i adaptacyjnych,
- wysokie koszty renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- słabo zakorzeniona w świadomości lokalnej społeczności wielokulturowość regionu,
- zdarzenia losowe.

5. Zadania.

Koordinacja form i metod ochrony dziedzictwa kulturowego jest warunkiem podstawowym i niezbędnym do realizacji zadań wytyczonych w Programie Opieki nad Zabytkami.

Można to osiągnąć poprzez:

- uwzględnienie warunków ochrony zabytków (w tym krajobrazu kulturowego) i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody, równowagi ekologicznej w planach rozwoju gminy,
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań priorytetowych, wynikających z koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy,
- uwzględnianie w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy i planach zagospodarowania przestrzennego ochrony krajobrazu naturalnego, związanego z założeniami ruralistycznymi (od sierpnia 2026 r.- w Planie Ogólnym Gminy),
- wykorzystanie nowej formy prawnej ochrony zabytków jaką stanowi park kulturowy,
- uwzględnianie w Studiach Uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania w nowych budynkach do lokalnych form i materiałów (od sierpnia 2026 r.- w Planie Ogólnym Gminy),
- przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołu obiektów ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń,
- wspieranie zamierzeń dążących do realizacji ratowniczych badań

wykopaliskowych w obrębie stanowisk archeologicznych szczególnie narażonych na zniszczenie,

- coroczne przeznaczanie środków z budżetu gminy na dotacje na renowację zabytków wpisanych do rejestru i figurujących w gminnej ewidencji zabytków,
- zapoznanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej,

5.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i układów ruralistycznych na obszarach wsi.

- Staranne planowanie przestrzenne wsi, respektujące wartości układu ruralistycznego,
- Nawiązanie w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów (regionalizm) i konsekwentnego egzekwowania praw w tym zakresie.
- Opracowanie katalogu form budownictwa regionalnego i jego praktyczne wykorzystanie przy realizacji nowych inwestycji przede wszystkim w zakresie budownictwa mieszkalnego, zwłaszcza na obszarach historycznie ukształtowanych i czytelnych do dziś układów przestrzennych.
- Ochrona najcenniejszych obiektów „in situ”.
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego, oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje, itp.).
- Wspieranie folkloru oraz zanikających zawodów.

5.2. Opieka nad zabytkami nieruchomymi ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i zespołów obiektów, charakterystycznych dla gminy i obszaru kulturowego, na którym zlokalizowana jest gmina.

- Podjęcie działań zmierzających do objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków obiektów zabytkowych o znaczących dla regionu wartościach historycznych, artystycznych i naukowych.

Proponuje się uwzględnienie w ww. działaniach następujących obiektów:

1. Kapliczka z fig. Św. Jana Nepomucena w Zadusznikach
 2. Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego w Domacynach.
- Prowadzenie prac remontowych w obiektach zabytkowych, stanowiących własność władz samorządowych, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi.
W pierwszej kolejności należy wykonać prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach znajdujących się w złym stanie, a prezentujących wartości zabytkowe lub historyczne i walory architektoniczne.
 - Samorządowy system preferencji finansowych dla właścicieli i użytkowników zabytków (m.in. ulgi i zwolnienia podatkowe, partycypacja w kosztach).



- Starania o zachowanie i ochronę drewnianego budownictwa w mieście i gminie; zachowanie nielicznych już „enklaw” tego budownictwa.
 - Dążenie do zabezpieczenia, konserwacji i zachowania nielicznych już najstarszych i najcenniejszych obiektów budownictwa.
 - Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych organizowanych w zabytkowych budynkach jako jedna z możliwych form ratowania niedoinwestowanych, niszczących i ginących z krajobrazu obiektów drewnianych.
 - Zapewnienie respektowania wymogów ochrony konserwatorskiej w stosunku do obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej.
 - Prowadzenie w pierwszej kolejności prac zabezpieczających i powstrzymujących proces destrukcji, remontowanie zgodnie z wymogami konserwatorskimi, preferowanie działań zabezpieczających autentyczną substancję zabytkową.
 - Eliminowanie prac adaptacyjnych i remontowych przeprowadzanych ze szkodą dla substancji zabytkowej obiektu.
 - Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń i zniszczeń.
 - Przy sprzedaży przez gminę obiektów zabytkowych preferowanie inwestorów zobowiązujących się do właściwego zagospodarowania obiektów nieużytkowanych.
 - Wdrożenie systemu wsparcia finansowego dla właścicieli i użytkowników zabytkowych obiektów (wpisanych do rejestru i do Gminnej Ewidencji Zabytków) przeznaczonego na wykonanie remontów i konserwacji budynków (ulgi podatkowe, finansowanie prac inwentaryzacyjnych i dokumentacyjnych, współfinansowanie remontów).
 - Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń.
 - Zwracanie uwagi w trakcie wykonywania remontów zabytkowych kapliczek na zachowanie lub przywracanie ich pierwotnej, tradycyjnej bryły, formy, stylu, materiałów, pokrycia dachowego, wystroju i detalu architektonicznego itp.
 - Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków:
- * monitoring dotyczący stanu zachowania obiektów zabytkowych, prowadzonych prac remontowych i konserwatorskich oraz bieżące wprowadzanie danych do komputerowej bazy ewidencji gminnej,
 - * wypracowanie zasad wymiany informacji i aktualizacji danych dotyczących obiektów zabytkowych, objętych gminną ewidencją zabytków pomiędzy Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu a Urzędem Gminy w Padwi Narodowej

5.3. Opieka nad zabytkami ruchomymi.

- Wspieranie prac konserwatorskich zespołów zabytków ruchomych w zabytkowych kościołach parafialnych na terenie gminy,
- Podjęcie działań w zakresie ochrony zabytkowego wyposażenia kapliczek przydrożnych drogą wymiany oryginałów na kopie oraz umieszczanie zabytków w zbiorach publicznych (państwowych i kościelnych).

5.4. Ochrona wartości niematerialnych.

- Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności lokalnej.
- Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowo powstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowych – przysiółków, historycznych nazw ulic itp., inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje.
- Utrzymanie i bieżąca konserwacja figur przydrożnych i pomników połączone z kultywowaniem, dokumentowaniem i upowszechnianiem tradycji związanej z tymi obiektami.
- Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców, zwłaszcza młodego pokolenia, ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp., poprzez działalność wydawniczą (regionalia), prowadzenie lekcji na temat przeszłości kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji itp.
- Wspieranie lokalnych inicjatyw zmierzających do udokumentowania, zachowania, kultywowania, wartości niematerialnych (pieśni, podania, legendy, tradycje związane z ważnymi wydarzeniami rodzinnymi, jak śluby czy pogrzeby, tradycje związane ze świętami, potrawy regionalne, nazwy miejscowe).
- Otaczanie opieką historycznych miejsc kultu religijnego.
- Wspieranie i promowanie lokalnych inicjatyw – imprez kultywujących tradycje, regionalny strój, obrzędy.

5.5. Opieka nad zabytkami archeologicznymi.

Dziedzictwo archeologiczne ma zasadnicze znaczenie dla wiedzy o historii ludzkości. Skutki ostatnich wojen, industrializacja, nielegalne i nienaukowe wykopaliska sprawiły, że wśród europejskiej społeczności wzrosła świadomość w tym zakresie. W styczniu 1992 roku w La Valetta przyjęto Europejską Konwencję o ochronie dziedzictwa archeologicznego, nakładając na sygnatariuszy obowiązek objęcia przez państwo ochroną reliktyw przeszłości oraz właściwego kształtowania



prawa w celu ich ochrony. Polska jest sygnatariuszem tej konwencji.

- Dla właściwej i pełnej ochrony dziedzictwa i środowiska kulturowego ważne jest rozpoznanie i zbadanie materiału archeologicznego. Podstawowym programem badawczym, realizowanym w Polsce od połowy lat 70-tych XX wieku, którego celem jest rejestracja stanowisk archeologicznych w oparciu o badania powierzchniowe jest Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Na podstawie wyników tworzony jest wykaz stanowisk archeologicznych w obrębie terenu, stanowiącego fragment umownie podzielonego obszaru Polski (prostokąt o powierzchni ok. 35 km²). Ilość stanowisk na poszczególnych obszarach jest zróżnicowana, zestawienie liczbowe jest ciągle aktualizowane. Niewielki procent wszystkich stanowisk jest dogłębnie przebadany. Dla gminy Padew Narodowa wykonano AZP na przełomie lat 80-tych i 90-tych XX wieku.
- Stanowiska archeologiczne ze względu na położenie (w dużej masie) na polach uprawnych są zagrożone dewastacją i nieodwracalną utratą. Wśród miejscowej ludności nie ma świadomości wieku owych zabytków. Ochrona stanowisk archeologicznych często to tylko dobra wola użytkownika pola. Trudno winić miejscową ludność za nienależytą dbałość, ale brak aktualnej wiedzy prowadzi właśnie w tym kierunku.
- Obszar gminy Padew Narodowa charakteryzuje się występowaniem interesujących stanowisk archeologicznych. Część z nich należałoby objąć badaniami wykopaliskowymi, które umożliwiłyby ich pełniejszą charakterystykę. Rozpoznanie należałoby przeprowadzić na stanowiskach z wszystkich okresów; wydają się, że ważne byłyby stanowiska, na których stwierdzono wielofazowość zasiedlenia.
- Wszelkie prace ziemne w obrębie zlokalizowanych stanowisk archeologicznych prowadzić należy w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5.6. Praktyczne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego.

5.6.1. Rozwój turystyki i działania promocyjne:

- a/ kreowanie szlaków edukacyjno – turystycznych po zasobach dziedzictwa kulturowego gminy,
- b/ wspieranie rozwoju agroturystyki z wykorzystaniem zabytkowych obiektów budownictwa drewnianego,
- c/ wykorzystanie zasobów kulturowych w promocji gminy i intensyfikacji jej rozwoju, szczególnie obszarów wiejskich np. w powiązaniu z ochroną środowiska, inwestycjami w otoczeniu rolnictwa, ochroną tradycyjnych form gospodarowania.



5.6.2. Działania edukacyjne:

- a/ inicjowanie i wspieranie wydawnictw obejmujących zagadnienia ochrony dóbr kultury,
- b/ budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków,
- c/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie społeczeństwa, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn,
- d/ popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego,
- e/ wspieranie inicjatyw mających na celu edukowanie, zwłaszcza dzieci i młodzieży na rzecz ochrony dziedzictwa archeologicznego,
- f/ inicjowanie i wspieranie rozwoju szkolnych izb tradycji (gromadzących dawne i współczesne fotografie dokumentujące przestrzeń kulturową; przedmioty użytku codziennego przodków itp.).

6. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.

Zakłada się, że zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa będą realizowane w wyniku następujących działań:

a/ ścisła współpraca władz samorządowych z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, parafiami, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami i regionalnymi ośrodkami naukowymi,

a/ działania własne władz samorządowych:

- **prawne** – sporządzenie i uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków województwa podkarpackiego obiektów, które winny być objęte ochroną, powoływanie parków kulturowych,
- **finansowe** – należyte utrzymywanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością gminy oraz stosowanie systemu dotacji i ulg finansowych, nagród czy zachęt dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych,
- **programowe** – realizacja projektów i programów regionalnych,
- działania promocyjne i edukacyjne,

b/ działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej.

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków



i opiece nad zabytkami prezydent, burmistrz, wójt ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Kolejna edycja (aktualizacja programu opieki nad zabytkami Gminy Padew Narodowa ma być opracowany po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Gminy w Padwi Narodowej.

7. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.

Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 1 i ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prezydent, burmistrz, wójt ma obowiązek sporządzania, co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy.

Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków – Delegatura w Tarnobrzegu.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami, * wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,
- liczba zabytków oznakowanych znakiem błękitnej tarczy.

8. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Padew Narodowa.

Przygotowany program jest zbiorem celów dla gminy jako terytorium administracyjnego, a nie władz samorządowych, także źródła finansowania nie odnoszą się wyłącznie do środków, którymi dysponować może samorząd. Zakłada się zatem, że źródłem finansowania zadań będą zarówno środki, które pozostają w dyspozycji lub zasięgu władz samorządowych, jak również inne źródła (prywatne, rządowe itp.). Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga



zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku.

Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- 1) rządowy program odbudowy zabytków,
- 2) dotacje ministra kultury,
- 3) programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 4) promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- 5) dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- 6) dotacje powiatowe,
- 7) dotacje gminne,
- 8) dotacje Województwa.

Źródła zagraniczne:

- 1) źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 2) źródła poza unijne - Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy EOG.

8.1 Źródła krajowe.

Rządowy Program Odbudowy Zabytków.

Na mocy Uchwały Nr 232/2022 Rady Ministrów z 23 listopada 2022 roku został ustanowiony Rządowy Program Odbudowy Zabytków. Ma on na celu wsparcie samorządów w poprawieniu stanu, odbudowie i remontach obiektów zabytkowych, a tym samym przyczynienie się do poprawy ich stanu i uchronienia przed degradacją i niszczeniem. Program skierowany jest bezpośrednio do jednostek samorządu terytorialnego, a za ich pośrednictwem również do innych podmiotów zobowiązanych do opieki nad zabytkami. Dopuszcza on finansowanie obiektów posiadających wpis do rejestru lub ewidencji zabytków i będących w posiadaniu



jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne podległe jednostce samorządu terytorialnego Dofinansowanie przyznawane jest na realizację zadań inwestycyjnych związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami. Dofinansowanie może być przeznaczone na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego albo na udzielenie dotacji samorządowej na takie prace. Dofinansowanie z programu może wynieść maksymalnie 98 %, a minimalny wkład własny – 2 %.

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez ministra właściwego ds. kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem **Programu „Dziedzictwo kulturowe”** jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a/ Ochrona zabytków

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Ochrony Zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.



Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo, że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac.

Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczenia. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania.
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 roku, poz. 282).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do re-



jestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pk. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek niezawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien



- i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
 - 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
 - 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
 - 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
 - 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15,
 - 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA!!! – * sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b/ Ochrona zabytków archeologicznych

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Narodowy Instytut Dziedzictwa

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji



o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane w ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równolegle działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury,
- 2) państwowe instytucje kultury,
- 3) organizacje pozarządowe,



- 4) publiczne uczelnie akademickie,
 - 5) niepubliczne uczelnie akademickie,
 - 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.
1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
 2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
 3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9.

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:
 - wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
 - autorów tekstów i opracowań,
 - redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.
2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:
 - analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
 - wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
 - konserwacja zabytków ruchomych,
 - wykonanie zdjęć lotniczych,
 - badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe
3. Koszty związane z publikacją, w tym:
 - projekt, skład, łamanie, druk,
 - opracowanie fotografii i ilustracji,
 - tłoczenie płyt,
 - publikacja w internecie.
4. Organizacja realizacji zadania, w tym:
 - wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
 - zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
 - zakup niezbędnych materiałów biurowych,
 - koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),

- koordynacja zadania,
 - obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).
- Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

c/ Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej.

Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może

wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej,
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych,
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko,
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury,
- 2) państwowe instytucje kultur,
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury,
- 4) organizacje pozarządowe,
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 2 i pkt 3 regulaminu priorytetu,
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 1 i pkt 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:



- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł,
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego,
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego,
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego,
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg),
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia,
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz,
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych,
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego,
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne,
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie,
- urządzenia biurowe,
- meble,
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem,



- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny,
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.), sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.),
- środki transportu służące działalności kulturalnej,
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej,
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia,
- transport zakupionego wyposażenia.
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko,
- budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem, jak w przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt 1 regulaminu priorytetu.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest **Promesa dla Kultury Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może

zadecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

„Zabytek Zadbane” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wspieranie działań muzealnych.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: *Narodowy Instytut Muzealnictwa
i Ochrony Zbiorów*

i

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliai i księgozbiorami, a także - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych. Główny nacisk w ramach programu zostaje położony na projekty kompleksowe, charakteryzujące się wysoką wartością merytoryczną oraz nowatorskimi rozwiązaniami aranżacyjnymi, dopełnionymi umiejętnie wykorzystanymi elementami multimedialnymi. Finansowane w ramach programu zadania konserwatorskie powinny być realizowane w zgodzie z dobrymi praktykami w zakresie opracowywania i ewidencjonowania zbiorów, przy czym szczególnie istotne jest wspieranie działań, które prowadzić będą do zachowania lub przywrócenia stanu właściwego obiektom zagrożonym nieodwracalnym uszkodzeniem. Z kolei projekty wydawnicze, prócz wysokiej wartości prezentowanych treści, powinny wyróżniać się oryginalną i spójną koncepcją graficzną. Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym



skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu przewidziana jest możliwość finansowania zadań w trybie dwuletnim, a suma tych dofinansowań może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy i wykonawcy gwarantują realizację założonych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału podmiotów będzie ich doświadczenie, zgodność procedur działania ze standardami rekomendowanymi przez ministerstwo, a także umiejętność nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach programu powinno być umocnienie muzeów oraz innych podmiotów działających w tym obszarze jako ważnych centrów kultury, dzięki którym świadomość historyczna i tożsamość kulturowa obywateli staje się kluczowym elementem kształtującym współczesną przestrzeń społeczną.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- Kultura ludowa i tradycyjna.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Narodowych Instytucji Kultury Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach, których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i nie-



materialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzysektorskich kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami. Biorąc pod uwagę fakt, że czynnikiem wpływającym na skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach programu wprowadza się możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu programu. Wsparcie finansowe kierowane będzie przede wszystkim do zadań konstruowanych w oparciu o różnorodne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują stabilność działania i realizację podjętych celów merytorycznych. Istotnym elementem branym pod uwagę przy ocenie potencjału organizatorów będzie ich doświadczenie oraz umiejętność pozyskiwania znaczących środków na realizację zadania, a także zdolność do nawiązywania współpracy z innymi partnerami na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Ze względu na specyfikę programu szczególnie ważne dla realizacji jego celów będą zadania, dla których problematyka związana z kulturami tradycyjnymi (zarówno w aspekcie historycznym, jak i współczesnym) będzie punktem wyjścia do podjęcia działań na rzecz integracji społeczności lokalnych, co przyczynić się może do wzmacniania tożsamości i budowania poczucia dumy z przejawów lokalnych i regionalnych kultur. W roku 2017 zakres programu pozostaje nadal rozszerzony o zadania, związane w sposób bezpośredni z międzypokoleniowym przekazem unikatowej wiedzy i umiejętności kulturowych, adresowane do „mistrzów tradycji”, będących depozytariuszami wiedzy lokalnej i regionalnej. Zakres podejmowanych działań jest zgodny z założeniami Konwencji UNESCO z 2003 roku. Głównym celem tego trybu dofinansowania jest wspieranie procesu transmisji w obrębie danej wspólnoty kulturowej, przejawiającego się w bezpośrednim przekazie wiedzy, umiejętności, funkcji – ze szczególnym naciskiem na ich unikatowość bądź zagrożenie zanikiem. Istotnym jest przy tym czynnik *in situ* – przekaz winien odbywać się pomiędzy osobami wywodzącymi się z tej samej wspólnoty i kultury lokalnej, bądź możliwie najbliższej. Sposób przekazywania powinien odbywać się w jak najbardziej naturalny sposób, z uwzględnieniem lokalnie rozwijających się technik i sposobów transmisji, będących integralną częścią tradycji.

O dofinansowanie mogą ubiegać się także przedstawiciele mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych, których kultura lokalna stanowi integralną część niematerialnego dziedzictwa kulturowego Polski. Najbardziej pożądanym efektem programu ma być wypracowanie wzorców ochrony oraz twórczego inspirowania się elementami kultur tradycyjnych zarówno w wymiarze materialnym, jak i niematerialnym, z uwzględnieniem społecznego kontekstu funkcjonowania.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- Groby i cmentarze wojenne w kraju.

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA: Departament Dziedzictwa Kulturowego

STRATEGICZNE CELE PROGRAMU.

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem. Realizacja ustawowych zadań Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego służy podtrzymywaniu i rozpowszechnianiu tradycji narodowej i państwowej. Celem programu jest otoczenie grobów i cmentarzy wojennych w kraju opieką polegającą na:

- prowadzeniu robót budowlanych, prac remontowych, konserwatorskich i restauratorskich,
- zabezpieczeniu i utrzymaniu w jak najlepszym stanie,
- prowadzeniu badań archeologicznych i prac poszukiwawczych,
- prowadzeniu prac związanych z urządzeniem grobu/kwatery/cmentarza wojennego,
- dokumentowaniu i prowadzeniu badań naukowych,
- popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy.

Promowane jest:

- obejmowanie opieką obiektów, których stan zachowania wymaga podjęcia niezwłocznego działania,
- opieka nad grobami i cmentarzami wojennymi o wyjątkowej wartości historycznej,
- nadanie lub przywrócenie odpowiedniej rangi obiektom grobownictwa wojennego,
- wykorzystanie nowoczesnych metod badań, edukacji i promocji,
- zaangażowanie w opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jak największej liczby różnych podmiotów,
- stosowanie, w ramach obowiązujących przepisów prawa, rozwiązań sprzyjających lepszej ochronie prawnej grobów i cmentarzy wojennych.

Beneficjenci:

- samorządowe instytucje kultury (które nie są współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego),
- organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego,



- uczelnie publiczne i uczelnie niepubliczne,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Środki Funduszu Kościelnego.

Fundusz, będący w dyspozycji Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych) powstał w oparciu o art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 20 marca 1950 roku o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9 poz. 87 z późn. zm.) i § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 1990 r. w sprawie rozszerzenia celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61 poz. 354). Stanowi formę rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane są wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Ze środków Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże, ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz, takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki.

Dotacje na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych udzielane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

1. Cel rozdziału środków:
Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:
 - a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
 - b) konserwację i rewaloryzację zabytków,
 - c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.
2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):
 - a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
 - b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych,
 - c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).
3. Uprawnieni wnioskodawcy:
 - a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki

organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego,

- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 poz. 282),
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych,
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach, gdy:
- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek, o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

Dotacje wojewódzkie.

Przeznaczenie udzielonego wsparcia:

Z budżetu Województwa Podkarpackiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, znajdującym się na terenie województwa podkarpackiego, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, w szczególności na:

- prowadzenie prac konserwatorskich zabytkowego wyposażenia i wystroju



zabytków nieruchomych posiadających najwyższą wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

- podejmowanie prac konserwatorskich kolekcji stanowiących zbiory zabytkowych przedmiotów i dzieł zgromadzonych i uporządkowanych oraz opracowanych i udostępnianych publicznie,
- prace konserwatorskie dotyczące zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, w szczególności: wybitnych dzieł dawnej sztuki (np.: polichromie, rzeźby, malarstwo sztalugowe, ołtarze), rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcji stanowiących zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych; wytworów techniki charakterystycznych dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujących poziom nauki i rozwój cywilizacyjny,
- podejmowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy substancji zabytku nieruchomego wraz z jego otoczeniem oraz w historycznych układach urbanistycznych, ruralistycznych i w historycznych zespołach budowlanych,
- przedsięwzięcia, które polegają na prowadzeniu prac konserwatorskich lub restauratorskich przy najwartościowszych i najcenniejszych z punktu widzenia wartości dziedzictwa kulturowego i wartości artystycznej, zabytkach nieruchomych, wpisanych do rejestru zabytków, będących: układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, dziełami architektury i budownictwa sakralnego, dziełami budownictwa obronnego, obiektami dawnego przemysłu, zabytkowymi cmentarzami, miejscami upamiętniającymi wybitne osoby i wydarzenia historyczne.

W pierwszej kolejności wsparcie finansowe w postaci dotacji z budżetu województwa otrzymują prace konserwatorskiej, restauratorskie i budowlane unikatowych zabytków województwa podkarpackiego, tj. wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO, uznanych za pomnik historii, włączonych do parku kulturowego oraz najcenniejszych obiektów w skali kraju i regionu spośród wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków.

Uprawnieni beneficjenci środków:

O dotację może ubiegać się każdy podmiot będący właścicielem lub posiadaczem zabytku, jeżeli posiadanie to oparte jest o tytuł prawny do zabytku wynikający z użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Pomocą finansową obejmowane są prace przy obiektach, które uznane zostały za zabytek i wpisane są do rejestru zabytków prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program prac musi być uzgodnionych w WKZ i potwierdzony stosownym pozwoleniem konserwatorskim na wnioskowany zakres.

Szczegółowe kryteria oraz tryb weryfikacji i przyznawania pomocy finansowej, jak też jej realizacji określa stosowny regulamin przyjmowany w postaci uchwały Sejmiku Województwa Podkarpackiego.

Cel przekazania środków:

W ramach mecenatu samorząd Województwa Podkarpackiego udziela dotacji



celowych w zakresie kultury i sztuki na następujące projekty:

- organizacja festiwali, konkursów, przeglądów, spotkań, plenerów, kursów, warsztatów, konferencji, seminariów, tournée zespołów artystycznych, wystaw artystycznych, historycznych, muzealnych i innych imprez mających istotne znaczenie dla polskiej kultury i sztuki oraz ich zagranicznej promocji, w tym fundowanie nagród,
- upowszechnianie, promocja i popularyzacja dokonań z zakresu kultury i sztuki oraz twórczości i wykonawstwa artystycznego w kraju i za granicą,
- organizacja imprez przeznaczonych dla Polonii, emigracji i Polaków za granicą,
- edukacja kulturalna dzieci i młodzieży realizowana w różnych formach,
- wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego, twórczości ludowej oraz ochrona unikalnych i zanikających zawodów i umiejętności artystycznych i ich warsztatów,
- ochrona i propagowanie kultury mniejszości narodowych,
- wydawanie niskonakładowych książek, czasopism, periodyków ulotnych, nut, katalogów wystaw i zbiorów, opracowań naukowo-badawczych i krytycznych.

O dotacje w ramach mecenatu mogą występować:

- organizacje pozarządowe w rozumieniu ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057),
- osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego.

Dotacje powiatowe.

W myśl art. 81 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82 ust 1 precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.



Dotacje gminne.

Zgodnie z art. 81 ww. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. z 2025 r. poz. 1153) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

8.2. Źródła zagraniczne.

1) Źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych

Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko (2021-2027)

W ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wyodrębniono:

Oś priorytetową VI: Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego.

Priorytet Inwestycyjny 6.3: Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Jego celem jest zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz rozwój zasobów kultury dla obecnych i przyszłych pokoleń. W związku z tym priorytetowym wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, a także projekty dotyczące rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego wielu miastach Polski.

2) Źródła poza unijne.

Mechanizm norweski.

Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia.

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu



poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia. W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji, kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków.

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci:

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,



- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców.

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

Fundusz Współpracy Dwustronnej EOG

Operator Programu rezerwuje część kwoty z budżetu Programu (w wysokości 1,5% całkowitych kosztów kwalifikowanych Programu) na potrzeby Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie Programu podczas jego wdrażania. W ramach całkowitego budżetu Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- ok. 83% będzie przeznaczone na poszukiwanie partnerów projektów z krajów Państw – Darczyńców przed lub w trakcie przygotowania wniosku aplikacyjnego dla projektu, rozwój takich partnerstw oraz przygotowywanie wniosków aplikacyjnych dla projektów partnerskich z Darczyńcami (wskaźnik „a”),
- ok. 17% będzie przeznaczone na tworzenie sieci, wymianę, dzielenie się i przekazywanie wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między Beneficjentami a podmiotami w Państwach - Darczyńcach (wskaźnik „b”),
- ok. 40 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej zostanie przeznaczone na realizację działań podejmowanych przez Operatora Programu, mających na celu osiągnięcie obydwu wskaźników („a” i „b”),
- pozostała część środków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, tj. ok. 126 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej, będzie przeznaczona wyłącznie dla wnioskodawców, którzy otrzymają dofinansowanie w ramach Programu, na zasadzie refundacji wydatków poniesionych zarówno przez wnioskodawcę oraz partnerów w celu nawiązania partnerstw dla realizacji projektu (wskaźnik „a”).

Jeśli wnioskodawca wnioskuje o środki z Funduszu Współpracy Dwustronnej, jest zobowiązany do wypełnienia ostatniej części wniosku aplikacyjnego dotyczącej zwrotu wydatków poniesionych przez wnioskodawcę i partnera/ów na nawiązanie partnerstwa (wnioskodawcy będą przedstawiać we wniosku aplikacyjnym przedkładanym do Operatora Programu finansowe zestawienie należycie udokumentowanych wydatków, które zgodne są z zasadami Funduszu).

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej wnioskodawcy mogą ubiegać się o refundację 90% kwalifikowanych kosztów. Pozostała kwota będzie musiała zostać zapewniona przez wnioskodawcę. Wysokość refundacji będzie uzależniona od ilości dostępnych środków, nie powinna jednak przekroczyć 6 300 EUR.



W przypadku, jeśli wnioskodawca jest instytucją prowadzoną i finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wnioskowana kwota może wynosić 100%. Wkład własny finansowy w ramach FWD może zostać zapewniony także przez partnera/ów.

Następujące kategorie wydatków są kwalifikowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- opłaty i koszty podróży za udział w konferencjach, seminariach, kursach, spotkaniach i warsztatach;
- koszty podróży w ramach wizyt studyjnych (zawierające diety);
- koszty podróży i wynagrodzenia za wizyty ekspertów;
- koszty konferencji, seminariów, kursów, spotkań i warsztatów;
- działania informacyjno-promocyjne;
- opłaty za doradztwo zewnętrzne;
- zakup danych niezbędnych do przygotowania wniosku.

Wydatki ponoszone z tego Funduszu będą kwalifikowane od 9 maja 2012 r. do dnia złożenia dokumentacji aplikacyjnej u Operatora Programu.

Kryteria wyboru projektów

Ocena projektów jest dwuetapowa i składa się z oceny formalnej i merytorycznej. Wyłącznie projekty, które spełnią wszystkie kryteria formalne będą podlegały ocenie merytorycznej.

Ocena formalna jest dokonywana przez ekspertów polskich. W trakcie oceny formalnej jest przewidziany tryb uzupełnień trwający 3 dni robocze. Wykaz błędów podlegających uzupełnieniom znajduje się w Karcie oceny formalnej oraz Podręczniku Wnioskodawcy, które stanowią załącznik do ogłoszenia.

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez ekspertów polskich i norweskich. Każdy wniosek oceniany jest przez dwóch ekspertów, a ostateczna punktacja wniosku jest średnią punktów przyznanych przez obu ekspertów.

Ostatecznej rekomendacji projektów do dofinansowania dokonuje Zespół ds. Wyboru Projektów. Decyzje o dofinansowaniu projektów podpisuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

System dofinansowania

Łączne dofinansowanie przekazane beneficjentowi w formie zaliczek nie może przekroczyć 80% przyznanej kwoty grantu. Każda kolejna transza zostanie wypłacona pod warunkiem stwierdzenia przez Operatora prawidłowego wydatkowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym co najmniej 70% kwoty przekazanych wcześniej transz.

Termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektów

Nabór projektów odbywa się w określonym przez instytucję obsługującą program czasie. Termin końcowy odnosi się zarówno do dokumentacji aplikacyjnej składanej w wersji papierowej jak i elektronicznej składanej poprzez generator



wniosków w systemie EBOI. Wniosek składa się z dwóch wersji językowych: polskiej i angielskiej. Wniosek musi zostać obowiązkowo złożony poprzez generator wniosków znajdujący się na stronie: www.eog.mkidn.gov.pl

Następnie, wydrukowane 2 oryginały wniosku wraz z 2 egzemplarzami załączników (wszystkie dokumenty muszą być podpisane i parafowane na każdej stronie oraz poświadczone za zgodność z oryginałem – jeśli dot.) oraz skanami wszystkich dokumentów na płycie CD/DVD muszą być dostarczone w kopercie lub paczce, drogą pocztową, przesyłką kurierską (w tych przypadkach decyduje data stempla pocztowego) lub osobiście do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

***Uwaga!!!** Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.*



9. Część graficzna.



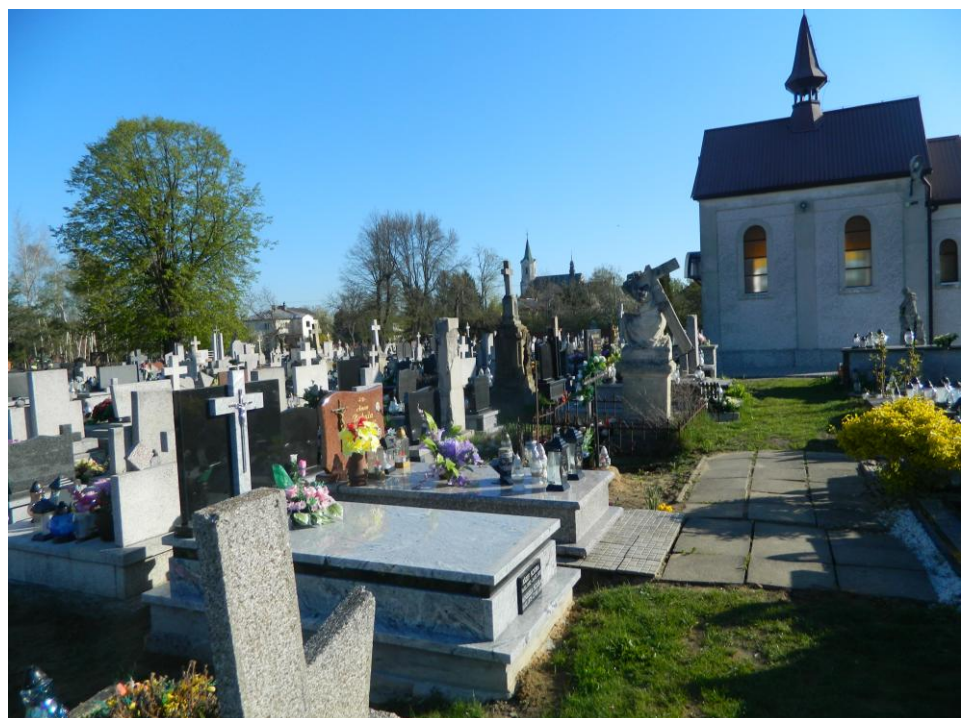
BABULE – Gajówka, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



*DOMACYNY – Kaplica p.w. Przemienienia Pańskiego,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



KĘBŁÓW – Dawna szkoła, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



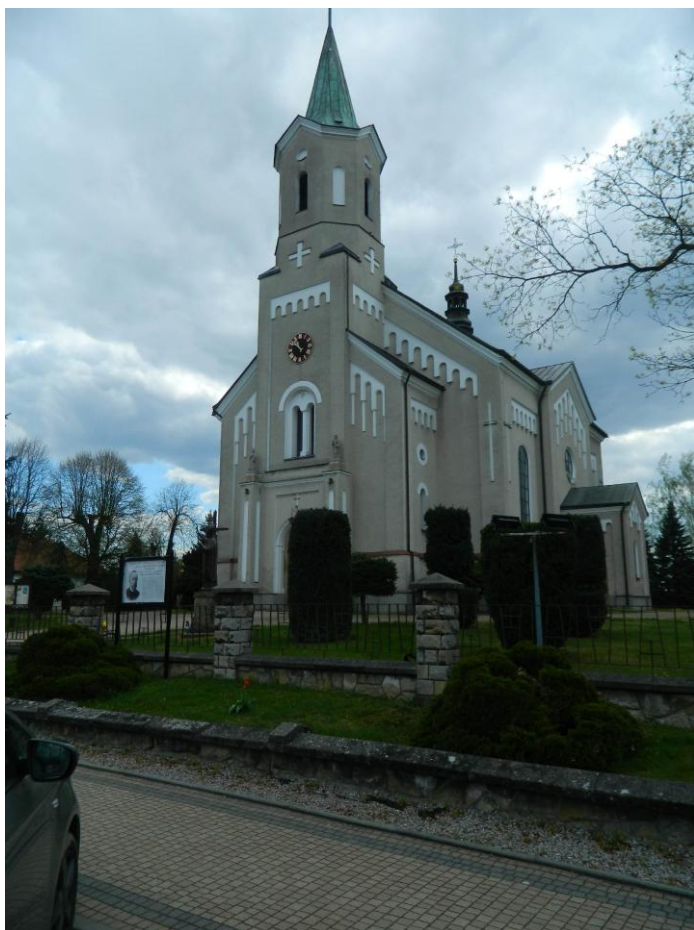
*PADEW NARODOWA – Cmentarz parafialny,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



*PADEW NARODOWA – Dawna Plebania,
ob. Centrum im. Łukasiewicza, fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



PADEW NARODOWA – Plebania, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



***PADEW NARODOWA – Kościół parafialny
pw. Św. Bartłomieja, fot. D. Komada, 05. 2026 r.***



***PADEW NARODOWA – Kaplica cmentarna,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.***



***PADEW NARODOWA –Figura Matki
Bożej Niepokalanie Poczętej, fot. D. Komada, 05. 2026 r.***



***PADEW NARODOWA –Figura św. Antoniego,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.***





PADEW NARODOWA – Szkoła, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



*PADEW NARODOWA –Pomnik Grunwaldzki,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



*PIECHOTY – Kaplica p.w. Niepokalanego Serca NMP,
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



PRZYKOP –Dawna szkoła, fot. D. Komada, 05. 2026 r.





ROŻNIATY -Dwór Rydlów, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



WOJKÓW - Dawna szkoła, fot. D. Komada, 05. 2026 r.



***ZADUSZNIKI –Kaplica pw. NMP Królowej Polski,**
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*



***ZARÓWNIE –Kaplica p.w. MB Nieustającej Pomocy,**
fot. D. Komada, 05. 2026 r.*

Załącznik Nr 1

Wykaz zabytków na terenie gminy Padew Narodowa, figurujących w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zabytki nieruchome

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Datowanie	Forma ochrony
1	Babule	Kaplica	1912 r.	
2	Babule	Gajówka	I. 20-te XX w.	
3	Babule	Krzyż przydrożny	1889 r.	
4	Babule	Figura MB Niepokalanej	1922 r.	
5	Domacyny	Kaplica pw. Przemienienia Pańskiego	1898 r., rozbud. 1960 r.	
6	Domacyny	Figura św. Jana Chrzciciela koło kościoła paraf.	1922 r.	
7	Kęblów	Dawna szkoła	I. 20-te XX w.	
8	Kęblów	Krzyż przydrożny	1892 r.	
9	Kęblów	Kapliczka MB Niepokalanej	1909 r.	
10	Kęblów	Kapliczka MB Niepokalanej (przysiółek Tarnówek)	1938 r.	
11	Padew Narodowa	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła	I. 1878 – 1886	Wpis do rejestru: A – 518 z dn. 22. 04. 1991 r.
12	Padew Narodowa	d. plebania (dom sióstr dominikanek), ob. Centrum im. I. Łukasiewicza	2 poł XIX w.	Wpis do rejestru: A – 518 z dn. 22. 04. 1991 r.
13	Padew Narodowa	Plebania	I. 30-te XX w.	Wpis do rejestru: A – 518 z dn. 22. 04. 1991 r.
14	Padew Narodowa	Cmentarz przykościelny	k. XIV w.	Wpis do rejestru: A – 518 z dn. 22. 04. 1991 r.
15	Padew Narodowa	Cmentarz parafialny	k. XVIII w.	Wpis do rejestru: A – 653 z dn. 19. 06. 1988 r.
16	Padew Narodowa	Cmentarz ewangelicko - augsburski	k. XVIII w.	Wpis do rejestru: A – 653 z dn. 19. 06. 1988 r.
17	Padew Narodowa	Cmentarz z I wojny światowej	1914 - 1918	
18	Padew Narodowa	Kaplica cmentarna	k. XIX w.	Wpis do rejestru: A – 653 z dn. 19. 06. 1988 r.
19	Padew Narodowa	Dom Ludowy, ob. GOK	I. 20 - te XX w.	
20	Padew Narodowa	Figura MB Niepokalanej, ul. Świerkowa	1907 r.	
21	Padew Narodowa	Figura MB Niepokalanej, ul. L. Uzar-Krysiakowej	1888 r.	
22	Padew Narodowa	Figura MB Niepokalanej, ul. Jana Pawła II (teren cmentarza kościelnego)	1914 r.	



23	Padew Narodowa	Figura św. Antoniego, ul. Rynek	1863 r.	
24	Padew Narodowa	Krzyż przydrożny, ul. L. Uzar-Krysiakowej	1895 r.	
25	Padew Narodowa	Krzyż przydrożny, ul. Jana Pawła II	1907 r.	Wpis do rejestru: B -1100 z dn. 12. 11. 2024 r.
26	Padew Narodowa	Krzyż przydrożny, ul. Jana Pawła II	1884 r.	
27	Padew Narodowa	Figura św. Jana Nepomucena	1887 r.	
28	Padew Narodowa	Pomnik Grunwaldzki, ul. Grunwaldzka	1910 r.	
29	Padew Narodowa	D. Szkoła Ludowa, ob. Publiczna Szkoła Podstawowa	1875 r.	
30	Padew Narodowa	Budynek OSP	1923 r.	
31	Piechoty	Kaplica p.w. Niepokalanego Serca Maryi	1914 r.	.
32	Piechoty	Krzyż przydrożny	po 1918 r.	
33	Piechoty	Krzyż przydrożny	1900 r.	
34	Przykop	Budynek Szkoły	1 ćw. XX w.	
35	Przykop	Figura MB Niepokalanej	1901 r.	
36	Przykop	Kapliczka św. Jana Nepomucena	2 poł. XX w. (figura-XVIII w.)	
37	Przykop	Pomnik 10 rocznicy Odzyskania Niepodległości	1928 r.	
38	Rożniaty	Dwór (przys. Niziny)	1 poł. XIX w.	
39	Rożniaty	Figura MB Niepokalanej	1881 r.	
40	Rożniaty	Krzyż przydrożny	1877 r.	
41	Rożniaty	Krzyż przydrożny	1906 r.	
42	Rożniaty	Stanowisko archeologiczne nr 1 „Małe Górki” - Cmentarzysko EB	ok. 2300 – 700 p.n.e.	Wpis do rejestru zabytków A - 682 z dn.22. 12. 1972 r.
43	Rożniaty	Stanowisko archeologiczne nr 2 „Czarna Rola” - osada OWR	0 - 350 r. n.e.	Wpis do rejestru zabytków A-816 z dn. 04.11. 1972 r.
44	Wojków	Budynek Szkoły	1 ćw. XX w.	
45	Wojków	Kaplica p.w. Matki Bożej z Dzieciątkiem	1908 r.	Wpis do rejestru zabytków A - 1027 z dn. 30. 11. 2012 r.
46	Wojków	Figura MB Niepokalanej	1930 r.	
47	Wojków	Kapliczka z figurą MB Niepokalanej	1931 r.	
48	Wojków	Krzyż przydrożny	1887 r.	
49	Wojków	Krzyż przydrożny	1906 r.	
50	Wojków	Krzyż przydrożny	1902 r.	
51	Wojków	Figura św. Floriana	1909 r.	
52	Zachwiejów	Krzyż przydrożny	1904 r.	



53	Zaduszniki	Kaplica p.w. NMP Królowej Polski	1898 r.	wpis do rejestru zabytków: A - 10264z dn. 30. 11. 2512 r.
54	Zaduszniki	Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	XVIII w.	
55	Zaduszniki	Kapliczka z figurą MB Niepokalanej	1887 r.	
56	Zaduszniki	Krzyż przydrożny	1882 r.	
57	Zarównie	Kaplica p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy	1896 r.	
58	Zarównie	Krzyż przydrożny	1894 r.	
59	Zarównie	Krzyż przydrożny	1911 r.	
60	Zarównie	Szkoła Powszechna	k. XIX w.	



Załącznik Nr 2

Spis stanowisk archeologicznych na terenie Padew Narodowa będących w rejestrze zabytków i ewidencji konserwatorskiej

Lp	Miejscowość	Stanowisko	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Nr obszaru	Chronologia	Kultura	Nr rejestru
1	Różniaty	osada	2	41	94 - 70	OWR		A - 816 z dn. 04. 1 1. 1972 r.
2	Domacyny	ślad osadnictwa	1	31	94 - 71	WŚ, PŚ		
3	Domacyny	ślad osadnictwa	2	32	94 - 71	WŚ, PŚ		
4	Kęblów	ślad osadnictwa	1	5	94 - 71	N,		
5	Kęblów	ślad osadnictwa/osa da	4	40	94 - 71	N, EB,?	KCS, KŁ	
6	Kęblów	ślad osadnictwa	5	41	94 - 71	N		
7	Kęblów	ślad osadnictwa/osa da	11	47	94 - 71	N, EB	KT	
8	Kęblów	ślad osadnictwa	6	42	94 - 71	EB	KCS	
9	Kęblów	ślad osadnictwa	7	43	94 - 71	EB	KCS	
10	Kęblów	ślad osadnictwa	9	45	94 - 71	EB	KCS	
11	Kęblów	ślad osadnictwa	10	46	94 - 71	EB	KCS	
12	Kęblów	ślad osadnictwa	3	6	94 - 71	?		
13	Kęblów	ślad osadnictwa	8	44	94 - 71	?		
14	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	9	14	94 - 71	PM-WN, N, EB	KCS	
15	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	11	16	94 - 71	PM-WN		
16	Padew Narodowa	osada	4	9	94 - 71	N	KPL	
17	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	7	12	94 - 71	N, EB	KPL, KCS	
18	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	10	15	94 - 71	N	KPL	
19	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	8	13	94 - 71	EB, WŚ, PŚ	KCS	
20	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	14	19	94 - 71	EB	KCS	
21	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	6	11	94 - 71	EB	KCS	
22	Padew Narodowa	osada/ślad osadnictwa	13	18	94 - 71	N, EB, ?, WŚ, PŚ	KCS	
23	Padew Narodowa	osada/ślad osadnictwa	5	10	94 - 71	EB, ?	KŁ	
24	Padew Narodowa	ślad osadnictwa	30	49	94 - 71	EB	KŁ	
25	Padew Narodowa	skarby	1	1	94 - 71	OWR	KPr	

26	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	2	3	94 - 71	?		
27	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	3	4	94 - 71	?		
28	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	12	17	94 - 71	?		
29	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	15	48	94 - 71	?, WŚ, PŚ		
30	Przykop	śląd osadnictwa	2	39	94 - 71	?		
31	Przykop	śląd osadnictwa	1	7	94 - 71	EB	KŁ	
32	Wojków	śląd osadnictwa	11	28	94 - 71	N, EB	KCWR, KCS	
33	Wojków	śląd osadnictwa	12	29	94 - 71	N	KCWR	
34	Wojków	osada/śląd osadnictwa	3	20	94 - 71	N, EB,?, WŚ, PŚ	KCS, KŁ	
35	Wojków	śląd osadnictwa	5	22	94 - 71	N		
36	Wojków	śląd osadnictwa	9	26	94 - 71	N, EB, ?, WŚ, PŚ	KCS	
37	Wojków	śląd osadnictwa	6	23	94 - 71	EB	KCS	
38	Wojków	śląd osadnictwa	7	24	94 - 71	EB	KCS	
39	Wojków	śląd osadnictwa	13	30	94 - 71	?		
40	Wojków	skarb	1	2	94 - 71	OWR	KPr	
41	Wojków	śląd osadnictwa	2	8	94 - 71	OWR	KPr	
42	Wojków	śląd osadnictwa	4	21	94 - 71	?		
43	Wojków	śląd osadnictwa	8	25	94 - 71	WŚ, PŚ		
44	Wojków	śląd osadnictwa	10	27	94 - 71	WŚ, PŚ		
45	Babule	śląd osadnictwa	1	40	95 - 71	?		
46	Padew Narodowa	śląd osadnictwa/ osada	29	26	95 - 71	N, EB, OL, WŚ	KPL, KPs, KP	
47	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	32	29	95 - 71	EB, OWR, ?, WŚ	KPs, KPr	
48	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	31	28	95 - 71	EB, ?	KPs	
49	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	20	16	95 - 71	EB	KT	
50	Padew Narodowa	osada	22	18	95 - 71	EB	KŁ	
51	Padew Narodowa	osada	27	23	95 - 71	EB	KŁ	
52	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	19	15	95 - 71	?		
53	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	16	6	95 - 71	?		
54	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	17	7	95 - 71	?		
55	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	21	17	95 - 71	?		
56	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	24	20	95 - 71	?		
57	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	25	21	95 - 71	?		
58	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	26	22	95 - 71	?		



59	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	28	24	95 - 71	?		
60	Padew Narodowa	śląd osadnictwa	30	27	95 - 71	?		
61	Piechoty	obozowisko/ osada	3	13	95 - 71	M, N		
62	Piechoty	osada	4	38	95 - 71	N	KPL	
63	Piechoty	osada	2	12	95 - 71	N		
64	Piechoty	osada	1	11	95 - 71	OWR	KPr	
65	Piechoty	śląd osadnictwa	5	39	95 - 71	?		
66	Rożniaty	cmmentarzysko	1		95 - 71	EB		A-682 z dn. 22.12.1971 r.

LEGENDA:

M - mezolit

PM - późny mezolit

WN - wczesny neolit

N - neolit

EB - epoka brązu

KCS - kultura ceramiki sznurowej

KCWS - kultura ceramiki wstęgowej rytej

KPr - kultura przeworska

KPL - kultura pucharów lejkowatych

KPs - kultura postsznurowa

KT - kultura trzciniecka

? - epoka nieokreślona

OL - okres lateński

OWR - okres wpływów rzymskich

WŚ - wczesne średniowiecze

PŚ - późne średniowiecze





*Puszcza Sandomierska i Stawy Osieczyńska
w okolicy Babul, fot. D. Komada,*